Ко... экземпляр

СИЙЛЕ ХИЙЛА КОТАЛО ЯЬККХАРИЙ!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ОРШОТДИ, 9 МАЙ, 1983 ШУ. • № 56 (6778). • Мах 3 кеп.

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАЛОН ЛОАРХIАМ А ЦУН УРОКАШ А

ВВС главнокомандующе — СССР оборона министра заместителан авиаце керттерча маршала П. С. КУТАХОВА интервью.

— 38 шу хьалха, 1945 шера 9 мае, Европе яьлар дунен шоллагIча тIема тIехьара йоккхий тоьпаш. Керттера агрессор — фашистски Германи йохайир. Хьона хетачох, севах латт фашизм эшаера лоархIам?

— Ерригa хIапа яц аьнна Европа ше дIалаьцачул тIехьагIа, тийшача балхах Советски Союза духьала тIом дIаболабир фашистски Германе. Дунен халкъаш хьежаш дар: духьала отталургйиш-хьогI СССР е фашисташ толаргба? Халача тоьхамах чакх а даьнна, советски халкъо Гервзацарча Низаша моастагIа юхасоцавир, хIаьта цул тIехьагIа парх аьнна дохадир эшар яхар хьалхагIа фуд ца ховш хиина гитлеровски эскараш. Уж советски лаьттан тIара лелхадаь ца Iеш, фашизмал кIалхардаьхар Европа халкъаш. Дуненна доал де гIийртачи фашистски агрессорашта пинъ бийхкар, кхьча мехкашта а континенташта а дIа ца ярийташ экспанси соцайир.

Германски фашизм шиъ керттера бий хиннача дунен империалистически реакце вIаштIехьдаланзар шийна дагалаьттар — дунен тIара эттара хьалхара социалистически держава хIалакьелга е дукхача шерашка мельелга а, политически арена тIера дIайовинхилга чакхдаьнка. Деррига а кхьча тайпара хилар. Фашизмал котьялар бахьан долаш дунен тIа геттара чIогIа айделар Советски паччахьалкхен сий, миллионаш бола вах социалистически строй лархIа а цох теша а баьлар.

Фашизмал котьяларах социализма идеий влияни геттара чIогIиелар, хьахилар социалистически содружество, цIанкха ца хиннача тайпара дIабаьржар къаман - кортамукъален а антиимпериалистически а болам. ДIаьлар колониальни система. Цу дерригне а дунен тIа низий лоаттам хувцабалийтар.

Дунен шоллагIа тIом чакхбаьннатчул тIехьагIа халкъий кхелех шиъ хьаштдар дарх йола империализма торонаш наькха санна кIезигьелар, хIаьта хIанз кхы кIезиглуш а латт. Дунен тIара гIулакхаш къестадара монополех яьлар империализм, дунен тIа доал ду низ хулга а нарара даьлар цувна. Социализмацара исторически къовсам тIема низа повкъосталца шийтахьа совле йолаш къоастабе гIортарах цхьаккха хIама хургдоацилга шаьра гуш да.

Цунца дуьззаденна КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова белгалдаьккхар. Советски паччахьалкхе когаш тIа отта гIертача хана а из дунен тIа цаI мара боаца социалистически мохк хиннача хана а «социализма са дикъа» гIертарах хIама ца хиннилга. ХIаьта хIанз-м цох вIаллагIа а хургдацар хIамв.

— Фашистски Германи эшаеча Советски Союзо а цун Гервзацарча Низаша а юкъедихьача даькъа мишта мах бу Iа?

— Коалиционни хьисап долаш хиннача дунен шоллагIча тIем тIа даакъа лоаташ дар дукха миллионаш хулаш дола эскараш, царга яр цу хана толашагIа хиина Iалалмате дукха тIема техника. Цхьабакъда антифашистски коалице паччахьалкхений гервзацарча низах тIема театрашка дукхагIдараш сарцагIдаьха а хьнарегIа моастагIчунца латташ а дар СССР дараш. Царга кхьчар тIема эттара чIоагIагIа йола хало. Цунца цхьана антигитлеровски коалице гIолла СССР союзникаш хиннача США а Англе а фашистски Германена духьала беча тIема юкъедоаладаьдацар шоай тIема низий кхоалагIа дола даакъа мара.

ТIом мел лаьттача хана советско-германски фронт дунен шоллагIча тIема керттера фронт йолаш чакхъяьлар. Германе а европейски цун союзникий а дивизех дукхагIа яраш: 219-негара 266-нега кхачалда яраш цига яр, хIаьта англо-американски бIуна духьалайлаттар 11-нега 21-нега кхачалла йола дивизи. Англо-американски бIу Нормандс Iоъессачул тIехьагIа а (1944 ш.) из соотношени 239 а 65 а йолаш яр. Малхбоалене хиина тIемаш шоай доккхалга а къизалга а диллача Малхбузехьа хиннаранца цхьаькха дича а нийсде йиш йолаш дацар.

Диъ шера лаьттача тIем тIа Малхбузехьарча цхьанна а мехка эскара де ца мегар дир Советски Союзои цун Гервзацарча Низашеи керттерчох — тIом бара средстваех ваьккхар агрессор. Нагахьа санна дунен шоллагIча тIем тIа немецко-фашистски эскара хиина деррига зе 100 процент дIалаьрхIача, Советски Союза духьала тIом беча хана вермахта лични составах 73 процентал совгIа саг, 75 процент танкаш а штурмовой йоккхий топаш а, 74 процент артиллери хIалакйир.

Гитлеровски эскара авиаци йохайир. ТIема хьалхарча деношка денз советски летчикаш майра духьалэттар низ дукха а дукхагIа хиннача фашистски «люфтваффена». Москвана юхе вар эттара хьалха чIоагIа эшайир немецки авиаци. Сталинграда юхе тIом беча хана 5000 самолетал совгIа хIалакйир, хIаьта Курски дуга тIен аьрда берда йистерча Украине — 6000 совгIа. 1943 шера аьхки денз тIом чакхбаллалца сигалара совле советски авиацегахьа хилар. Советско - германски фронте йохаьйча 77 эзар фашистски самолетах 57 эзар яр цо йохайир.

Советско - германски фронте дохадир фашистски коалице керттера низаш — 607 дивизи. ХIаьта англо - американски бIуно Къулбаседа Африке, Итале, Малхбузен Европе йохаьр а карайоалаьр а моастагIчун 176 дивизи мара яцар.

Фашизм эшаеча кхьча халкъаша а эскараша а юкъедихьача даькъа лакха мах бу советски нахе. Натахьа сопна СССР-о, Советски Эскаро керттера даакъа юкъедихьалга вай белгалдоахе, из ду Малхбузене цхьабараша къайлакхухьаш а юкмаччахьа доахаш а дола исторически бакъдар долтча тайпара дIахьокхар духьа.

ТIом болча хана СССР экономически даькъа а котьялар фашистски Германел, тIема техникен герзи дукхагIа хьа а деш. ТIемо тешадеш хьалхенхар, советски тIема стратеги, тIема искусство фашистски стратегел а искусствал а толаш хилар.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа хьаькъале баьчча, организатор, советски халкъа дог увоттадер яр вай ленински Коммунистически парти. Фашизмаца къовсам лоаттабаьча шерашка халкъе, паччахьалкхен, эскара кулгалдеча парте хьаштош хьалхагIа цIанкха ца хиннача тайпара шоейла вIаши кхотадениа дар.

— Хьона хетачох, фу хьехам ду дIабахача тIема опыто, миштай цун лоархIамегIйола урокаш?

— Эттара хьалха белгалдаккха деза, дунен шоллагIча тIема опыт, цун урокаш аллха академически хьисап долаш хиина ца Iелга. Уж хила а хиннай, хIанз а а геттара актуальни йолаш.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа Советски Союзо котало яккхаро хьахьекхар исторе чарх юхаерове йиш йоацилга, гервзаца Советски социалистически паччахьалкхе йохае е мелъе гIерташ империализма агрессивни низаша леладер нIал кIийле йоацаш долга. Дунен тIа бац социализм йохае, исторически дегIаахара процесс юхасоцае могаргдола низ. Цох латт дIабахача тIема керттерча урокех цаI.

Дунен шоллагIча тIемо волча тайпара гучаваьккхар цун бехке вар, боккъонца вола агрессор — дунен халкъашта юкъера империализм. ТIема опыто а урокаша а тIагIертта дIадех империализма реакциони гIозарий агрессивни гIулакхаш хьагучадоахилга, тийшача балхах йиза йола цар плаваш чакх ца юлийтилга, тIема идеологеца хьнаре къовсам лоаттабелга. Тахан, цIаккха ца хиннача тайпара, актуальни я «тIом баньбе гIерта софизмаш...» цIенхаштта хьагучаяха еза яхьа В. И. Ленина указанеш.

Антикоммунизм, исторе урокаша хьама хьоккхар, реакцена, агрессена, тIема гIулакх деш хиннай. Дуненна доал де гIийртачар духовни наследникаша хIанз юха а михьардоах Советски Союзана духьалара аьлдиташ, Iехаль а оалаш бийца а общественни мнениена дезинформаци е гIерт. СССР-ега «тIема даьгъе совле я», стратегически гервзашка дIалача США «тIехьаюс» яхаш американски пропаганда хьадагалуцаш дуццараш тара да фашистски Германи СССР-ах латер «превинтивни маIан» долаш да, фашистски аралхьара политика «машар безаш я» яхаш геббельсовски фальсификаторий приемаштен методаштен. Бакъда, дунен халкъашта хов цу тайпарча демагогена тIехьашка фу лаьттад, Европа а Азе а мехкашта империализма реакциони низий политикех малагIа трагически хIамаш хьахиннад.

Исторе урокаш теркал а еш, вай хьнарча событешка массе оагIорахьара хьожа а хьожаш, Советски Союзо, социалистически содружества кхьча мехкаша цхьан минута дицдалийтац империализма агрессивни гIозарий оагIонтара тIема кхерам болга, шоай Гервзацарча Низий чIоагIал ма мотта айю, машар а халкъий кхерамзле а лоравр духьа. Цунца цхьана цIаькха а дагадохийта доагIа, советски военни доктрина аллха оборонительни лостам болаш йола. СССР-о цхьаннена кхерам тIатувсац, из тIема совле яккха гIертац. Бакъда, цу тайпара совле яккха кхьчун а бокъо хиларах мукIарел а дац цо.

Интервью дIаяздаьй АПН корреспондента ФЕДОСЕЕВ Степана.

Художника В. Викторова плакат.
«Плакат» яха издательство.

ГАГИЕВ Гирихан

АДАМАШТА ЭШАЦ ТIОМ

ЛадугIалаш:
«ТIом! ТIом!»
Ма доккха да
диша дозал—
Кийчъяьй
эзар мегатонни
Эккхийта
вай дунен хозал!
Iодешаш:
«ТIом! ТIом!».
Ма Iаьржа да
диша маIан!
Жи, хьамIоттал!
Са а хьа а
Йиш ма яц
сатийна дегIа—
Къахьегамца
дотта деза
Машара
кхы цхьаькха легIа!
Ма кIордадаьд:
«ТIом! ТIом!».
Ноаной ма бий
цунах кхераш,
Эгош ма дий
цунах бераш!
Эшаш дац
из бIеха дош
Сарман санна
Iеха дош!
БIеха дош
кхы дешаргдоацаш,
Вейна хозаргдоацаш
аIалла,
Маьрша вахар
дезаш мел вар
Петте вала,
гIатте вала!
Юзатоха
тIема алал!
Ларгаш кIаьдлу:
«ТIом! ТIом!».
БIаргаш баьдлу:
«ТIом! ТIом!».
Кагбаргба вай
массене а
Йоашта гоама
долча деша
Вахаро
соттабаь гом!
Яьст кхедеш,
барзат Iоадеш,
Дунен халкъий

Геттар а
дIадевинхаргда вай
«ТIом» яхача

Латташ дола
алап кIа...
Из — со декхар!
Декхар—тхьа!
Цул тIехьагIа
машар баьлан
ДIехо вай
къахьегаргда:
Нахьъаш
доххаргда вай керда,
Керда цIенош
доттаргда—
ТIаккха
«Оъ» алара юкъе
«А» алап
дIаоттаргда.
Иштта,
«ТIом» яхача дешах.
Хьахургда
«Тоам» яха дош—
Маьлха сердалонах
санна,
Цунах хьегаш да
синош.
Вай планета
массанахьа
Къа мел хьегачарна
гIаккха,
Машар этта,
хургба тоам...
ТIом дIабаккха!
ТIом дIабаккха!
Адамашта
эшац тIом!

Укх деношка КПСС Грозненски горкоме Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа даакъа лаьцараш Котален Ди белгалдеш тIайийцар. Цига бар Советски Союза Турпалаш, Слава яхача ордений бизза бола кавалераш. ТIема ветераний городской совета членаш.

КПСС ГОРКОМЕ ТIАЭЦАР

Парте горкома хьалхарча секретара Н. И. Семенова фронтовикаш дег тIара даькъала байцар Котален цIейца, баркал аьлар балхача низа тIема - патриотически кхетам луча цар хьинаре даакъа лацарах, уж могаш-маьрша болаш, къахьегаме а общественни балха тIа а цар толамаш дахар лоаш лоаца баьккхар. Грозненций къахьегама толамех дийцар, хаттараш та жоапаш делар.

ТIема ветеранашна моерпал хьттар Грозненски гарнизона бIухоша, дешархоша.

ВIашагIкхийттараша В. И. Ленина памятника хьалхашка зизаш Iодехкар.

Яхье хьалхалаттараш

Дика болх беш хиларца белгалъяьннай «Грозэнергоремонта» чуйоагIа ремонтно-наладочни предприяте коллектив. Вай республикен вежарашка йолча Дагестанен энергетически предприятешта юкъе керттера моттиг дIалоац цо. Укх шера биъ бетта задани хамал дикка хьалха кхоачашйир цо.

ЦхьоалагIча мая сайна тIайийца хиина социалистически декхараш хапал хьалха кхоачашдарах а рапорт делар цо. Предприяте цехашта, бригадашта, участкашта юкъе пирра яьржай «ХIара балха дийнахьа дисциплина тIехдикен хьадер дукхагIен хилийта!» яхача девнзагIа йола социалистически яхь.

Укх шера хьалхарча квартала Ерригсоюзни социалистически яхье итогегIа республика энергетикашта СССР энергетикан электрификаце Министерствaн отраслевой профсоюза ЦК-и шоллагIа моттиги ахчан премия хьоьалр ремонтно - наладочни управлене коллектива кIеаигч даакъа доаллаш дац.

Балха тIа шоашара массал телаш хиларца белгалбаьннаб Ю. Плещакова, А. Цатурова, А. Гаева, Н. Агеева бригадай слесараш - турбинисташ. Иштта дика къахьег электрослесара Хусаинов Левас, электрообмотчицас Ягодкина Натальяс, мастера Радионов Павела.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ВИЗИТ ЧАКХЪЯЬННАЙ

ТАШКЕНТ. 7 май. (ТАСС). Зизашца, къаман аьшарашцен халхарашцен тIаийцар СЕПГ ЦК Генеральни секретарь, ГДР Паччахьалкхен Совета Председатель Э. Хонеккер керте латта Германски Демократически Республика партийно - паччахьалкхен делегаци Ташкентски области Коммунистически района «Ленина никъ» яхача колхоза къахьегамхоша.

Э. Хонеккера иштта безаме, дег тIара шоаш тIаацарах баркал аьлар. Вай халкъаш, аьлар цо, машара социализми бахьан цхьан мутIаре а этта къовсам лоаттабеш да.

Лаьтта леладерашта хьалхашка къамаьл деш СЕПГ ЦК Политбюро члена, СЕПГ ЦК секретара В. Фельфе белгалдир ГДР делегаци СССР яр — цин мехка халкъашта юкъерча доттагIалли вежарашка вIаши цхьана гIулакхаш леладаран дола цхьаькха а тешал хилар. Новкъостий Ю. В. Андропови Э. Хонеккери керте латтача делегацешна переговораш толаме чакхъяхаро, аьлар цо, Советски Союзе гIолла лелаш вIаши даьча къамаьлаша хьахьекхар социализм котъянкхар духьа лоаттабеча къовсаме вайна хетараш де лерхIарашн цаIаш долга.

КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совето, СССР Министрий Совето хьийха Советски Союзе хиина ГДР партийно - паччахьалкхен делегаци Ташкентера Берлине дIаяхар.

Аэродроме на накъальнхар КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара Ш. Р. Рашидова, КПСС ЦК секретара К. В. Русакова, кхьча официальни нах.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА ПРИКАЗ

1983 ш 9 май № 115 г. Москва.

Новкъостий салтий а матросаш а, сержанташ а старшинаш!

Новкъостий прапорщикаш а мичманаш а!

Новкъостий эпсараш, инаралаш, адмиралаш!

Новкъостий Эскара а Флота а ветеранаш, Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа даькъа лаьцараш!

Тахан вай Даьхено, социализма вежарашка долча мехкий къахьегамхоша, дерригача прогрессивни адамалено дезду 1941—1945 шерашкарча Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа советски халкъо котало яьккха 38-гIа шу дизар.

Советски халкъа а цун Гервзацарча Низашта а Сийлахь - боккхача Даймехка тIемах эттара халагIа бола токхам хилар. Цига къахьегаш яр дунен тIа эттара хьалхара социалистически паччахьалкхен кхел, дунен цивилизаце, прогресса а демократе а кхоане.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIема шерашка Эскара а Флота а бIухий тIема байрахаша цIаккха йовргIоаца сийле яьккхар. Цар дIагойтар геттара дика морально-тIема оамал, котало пикхара тIехьара цхьанна хIаманна эшалургбоаца лоIам. Боккъонца йола турпалал гойтар болхлой классо, колхозни ахархоша, халкъа интеллигенце.

Коммунистически парте кулгал а деш, советски халкъо, цун сий долча Гервзацарча Низаша деррига дунен-исторически котало яьккхар, гитлеровски Германи, хIаьта цул тIехьагIа милитаристски Япони а паргIат йоакхаш эшайир, социалистически Даьхен сий а кортамукъале а ларайир, фашистски Iазапах дунен халкъаш кIалхардаьккхай.

Дунен халкъашта юкъерча империалистически реакце эттара чIоагIагIа дола низаш эшадаро дог тешадеш хьагойтар вай общественни а паччахьалкхен а строй керттера соваленаш, советски общества йохергIоаца идейно-политически цхьоагIо, марксистско - ленински идеологи, советски патриотизм а пролетарски, социалистически интернационализм а толар. Цо дунен революционни прогресс геттара сихйир, дерригача дунен тIа машар чIоагIбир.

ХIанз вай халкъо тIагIертта кхоачашдо парте XXVI съезда, КПСС ЦК майски а ноябрьски а Пленумий исторически решенеш, КПСС ЦК Генеральни секретарь Ю. В. Андропова указанеш. Шерра социалистически яхь йоаржаьй укх шерара план а бIаргIчача цхьайтталагIча пятилетка заданеш а толаме кхоачаши тIехкхочаши яра.

Советски Союзо вежарашка долча социалистически мехкашца аьхха цхьана гIулакхаш а леладеш. ЧIоагIа а лерагIа а чакхйоах машар безаш йола арахьара политика, тIагIертта къовсам лоаттабу машар а халкъий кхерамзле а чIоагIъяра, адамлена тIера термоядерни тIема кхерам дIабаккхара. Цхьабакъда США а НАТО агрессивни блока а политически гIозараша дунен тIара хьал врду, тIема кийчо яра дакъье Советски Союзал а союзникел а хьалхабовла а гIерташ цар чIоагIду герз Iоаделга, ядерни тIом дIаболабара варианташ кийчъю. Цу хьалашка советски халкъо, Коммунистически парте, Советски паччахьалкхено чIоагIа фалал гойт, даим йоаххо ю мехка оборона чIоагIъяра, советски Гервзацарча Низий тIема чIоагIал айяра.

Ленински васпеташа теаме бола советски бIухой, вежарашка долча социалистически мехкий эскараша аьхха цхьоагIо а лелаеш, фе латт социализма исторически карагIдаьнараш а халкъий кхерамзле а лораеш. Уж массаза а кийча ба шоай патриотически а интернациональни а декхар кхоачашде.

Моаршал а хуш, Сийлахь Йоккхача Котален цIей даькъала дувцаш лоша боакхаш а Эскарен Флотен лични состава, СССР Гервзацарча Низий ветеранашта, тIем тIа даакъа мел лаьцарашта.

Советски халкъо Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа Котало лаьккха ткъаь барайтталагIа шу белгал а доаккхаш, ПРИКАЗ ЛУ АЗ:

Тахан, моттигерча хана 22 сахьат даьлча ткъаь иттаза йоккха топ а кхоссаш Даьхен столице турпал-городе Москве, союзни республикий столицашка, турпала - городашка Ленинграде, Волгограде, Одессе, Севастополе, Новороссийске, Керче, Туле, турпала - крепосте Бресте, хIаьта иштта городашка Калининграде, Львове, Дона тIерча - Ростове, Куйбышеве, Свердловске, Новосибирске, Чите, Хабаровске, Владивостоке, Североморске артиллерийски салют ле.

Даим сийле хийла вай Даьхен паргIато а кортамукъале а бахьане байнараш!

Даькъала хийла турпала советски халкъ а сий дола цун Гервзацарча Низаш а!

Даькъала хийла Советски Союза Коммунистически парти — вай еррига котален вдххара дегаш уравуттадер а уж вIаштIехьйоахар а!

СССР оборона министр Советски Союза Маршал Д. УСТИНОВ.

ДАИМ ДАХАРГДА СОВЕТСКИ ХАЛКЪА ТУРПАЛА ГІУЛАКХ!

ЦХЬАН МУГІАРЕ

ТАХАН, советски наха, дог-уйла цІена йолча дуьнен тІарча хьамаша Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа исторически Котало яьккха ди деадеча хана, вай дег тІара доккха баркал олаш дагалувц мехка Іаьржа ди тІадеча моастагІчоа майра, денал долаш духьала эттараш. Вай деташка яхаргья цар цІераш, вайна цІаккха а дицлургдац царна карагІдийна турпала гІулакхаш.

Нохч-ГІалгІайченера тІем тІа баха цу тайпара нах кІезига хиннабац. Масала, Келигов Мухьмада тІем тІа леладаьча гІуланхех дешача хана, хІаране дог тохалу. Сийлахь-боккха Даймехка тІом белабеннача хьалхарча денношка фашисташта духьала лата вахар из. Курсаш чаккхъяьхачул тІехьагІа танка водитель хилар цуна. Дуккхача тІемашка даакъа доацаш хилар.

Цхьабакъда, тІеххьара бар хилар немций пха танкаца. Йоккхача топа пхо кхийтта лотаеннаяр советски танк. Командира а экипажа беррига членашта а човнаш хиннаяр. ТІаккха командира моттиге дІаэттар Келигов. Шозза йоккха топ теха фашистски ши танк йоха а йир. Йоагача машинаш чура бовда белар немцаш. Пулемета ко бе деллар Келигова...

Йоагаш яр Келигова танк, бакъда, Келигов даггара тІом беш вар.

Новкъостала оарцагІа баьхкача вайчарна бІаргаляйнай йоагаш латташ хинна кхо немецки танк а вийна улла ткъаь итт совгІа фашист а. ХІаьта доагадаь кулгаш, корта, фоарт а йолаш кхетам чура ваьнна вала воаллаш хиннав Келигов ше, бакъда, цо госпитале ваха тигадац. Цу тІем тІа шитта майрал гойтарах Келиговна еннай Цеча Байракха орден.

Хьоаха ца леш дита йиш яц Мальсагов Ахьмада карагІдьиннар а. ТІом хьалехьа Аьлти-Юрта комсомольски организаце секретарь хиннав из. Эскаре гІулакх де ваьача цох хул летчик-бомбардировщик. Газеташа яздора. Запорожья сигала Мальсагова самолета тамашийна хІамаш ду, яхаш. Фашисташа вІалла а дагадоацача хьагучаэккхаш хиннай цуч машина. Алхха 1942 шера июнь бетта массехи дийнахьа моастагІчун салташтеи техникаеи бомбаш етта дуккхазза а ихав из. Цкъ Ахьмада тІадиллар Днепр яхача хи тІара немецки переправа йохаелга. Задани кхоачашъе ше хьалгІатталехьа цо командирага аьннад: «Нагахьа санна хьалхара бомбаш лета еззача Іо ца леге, се а бомбаш а чуйола самолет переправана тІахспаргья». Бакъда, Мальсагова шийн задани геттара дика кхоачашйир. Из тІом барах цунна елар Цеча Байракха орден. 1943 шера 24 январе аргІанаря тІема задани кхоачашъеча валар хилар турпала летчика-гвардейца.

Гаьнарча къулбаседе, Мурманске юххе латташ хиннав Манкиев Аюп. Ленинграда гаьна воацаш — Веков Хизар, кхыча фронташка берригача советски нахаца денал гойташ фашисташна тІом беш хилар Оздоев Мурад. Мальсагов Тухан, Парагультов Ахьмад, вай республикера кхы дуккха а вижалаш.

1942 шера 20 октябре «Правда» газета яздора: «...Тийрка а Баксана а берда йистошка. Нохчийчен а ХІирийчен а лоамашка гІайттад халкъаш. Эрсашта уллув дІаэттаб черсий, нохчий, гІалгІай, хІирий». Нохч-ГІалгІайчене вижалаша, Цеча Эскара беррига бІухоша а санна, дІахайтар шоай Советски Даьхен бизза патриоташ болга.

СИЙЛАХЬ-боккхача Даймехка тІем тІа советски наха карагІдийначча турпалча гІулакхаша вай халкъа дуккхача ноахалий деташ урауттардергла коммунизм хьалъяра, шоай моан боарам боацаш дукха безаш хилара, из моллагІча а моастагІчох лорабе кийчча хилара. Из яшта хилар бакъдеш дений интернациональни декхар кхоачашдеча майрал а денал а гойтача Советски Союза Турпала майора Р. Аушева карагІдаьинар?

ТІом лаьттача шерашка, кхьчар а санна, шоашкара патриотически гІулакхаш гойтар вай республикерча колхозхоша. Къиза моастагІа вохавеча Цеча Эскара новкъостал дара шоашта могар дора цар. Масала, Экажкъоагий-Юртарча БерсановгІар Идриса Хьамидех «Асланбек Шерипов» яха бронепоезд хьаира хІаране шоазткъе итт-итт бІаь тума делар. Яндаречa колхоза председателанов. Хашагульгова делар ткъо бІаьи шовзткъеи итт тума. ГІалгІай баьхача районашка гаргакхаьчаяр фронт. 1942 шера август бетта парте Назрановски, Ачалукски, Псердахски райкомаша тІахьехарагІа ийс дийнахьа салаІар фуд ца хоьш ши озар совгІа колхохо хилар МагІалбика юххе оборона рубеж кийчъеш моастагІчун авиаце бомбаш етташе. ХІаьта шоашта хьалхашка оттадаь декхар дизза кхоачаш а дир.

Вай парте, комсомоло советски халкъа турпала традицешца хьалкхебу кагирхой. ХІаьта патриотически кхетам балар — из да советски халкъа карагІдийна сийлахь-доккхий хІамаш вІалла диц ца далийтар. Цудухьа цІаккха юхасоцаш бац тІем тІа хиннарашта дагедовгІараш хьагулдаре, тІемах йола керда фанташ хьагучаяхара беш бола болх. Масала, цу даьхьъе геттара дукха хІама ду Назранерча тІема сийлен музея коллективо, цун директора Мальсагов Тухана.

Вай республика къахьегамхоша даим йоакхо ю тІемахой дІабехка боахка нашамашта гІулакх дара, терко ца еш цхьаккхи тІема ветеран ца витара.

Адамашна цІаккха а дицлургдац фашизмацарча тІем тІа советски халкъо сийлахь-йоккха Котало яьккха ди!

В. ФИЛЬКИН,
исторически Іилмай кандидат, парте а халкъа а тІемех къахьегамех сийлен моттигашка комсомольцаша а кагирхоша а поход ера республикански штаба председатель.

Сийлахь - боккхача Даймехка тІема шерашка Советски Союза шозза Турпала, Монгольски Халкъа Республика Турпала, арме инарала Плиев Исса Александровича кулгалдаьча доашлой - механизированни группе даакъа лаьцараш каст-каста вІашагІ бетталу. Дукха ба гвардейнашта-плиевцашта юкъе тІем тІа чІоагІденна вошал дола гІалгІай, хІирий, эрсий, кхыча къамий ветеранаш.

СУРТА ТІА: хІаре Есенов Касболатий (аьрдехьарвар) гІалгІа Имагожев Іалаудини.

И. ТЕМИРЯЕВА сурт.

УЖ ШЕРАШ ДИЦЛУРГДАЦ

1939 шера сентябрь бетта Советски Эскаре гІулакх де вигар Федотов Николай. ХІара денна атта доаца салтечун вахар дІаьхош вар из. ЦІаьхха мехка дІахезар тІом кха догтохадолийта бІил. Николая цу сахьате тІом беш латтача ше вахийтар дехаш рапорт делар. Къона комсомолец кхетадеш вацар тІом бергбац аьнна ше СССР-ца машара договор оттадаьчул тІехьагІа эггара бирсагІча тайпара вайна гитлеровски Германи тІалатар.

Малхбузехьа дукха цІий Іоухийташ доза довнаш латтар, хІаьта Малхбоалехьа на могга керда тІема доакъош вІашагІдехкаш, тІаккха уж моастагІчоа духьале е кийчдеш латтар.

Н. К. Федотов тІем тІа вахийтаяр 1943 шера мара. Юхьанца из нийсалар Хьалхарча Белорусски фронта Лакхерча Главнокомандование резерве чуйоагІача йиъалагІча артиллерийски бригаде. Саьхьала ца могаш хала дар яьга юрташ, йохаь городаш, фашисташа Іазапе оттабаь нах бІаргабайча.

Оконин вахар атта дацар, цунца цхьана йоаккхагІа хулаш хаттар дег чуре бирсал, моастагІа вай лаьттан тІара ваккхара бола лолам.

Цу хана Коммунистически парте мугІарашка ше дІаэцар дехаш заявлени язйир цо. Ше денал дола бІухо хилар хьагойтача Федотовна раьза хиина рекомендацеш ялар новкъосташа.

Из юкъехиина йиъалагІа бригада Курски дугера яьна, бирса тІемаш а деш, Берлине кхаьчар.

— Дагара далац сона цу юкъа дииза цхьа хІама, — яьаш дувц Николай Кузьмич. — БерхІалгІча ударни эскара юкъе а долаш Одер яхача хи тІехьдовлаш дар тхо. Цу хана тІаккха юнкерсаш чуйиина бомбаш чуетта йолаелар. Цхьа фугас тха катерах хьоахаелар. БІаргашка боад текар. Со хьакхийттар ша мо шийлача хи чу. Сай мел бола низ уравоттабаь уллув гІолла Іоьхьош хиина бекъа лаьцар аз. ТІаккха юха а сакхетам чура ваьлар... Юхаметтаваьча со госпитале уллар. Со хи чура хьалкъкхар хиннавар са командир лейтенант Шумилов Александр Иванович. Сар вола сар венна дІаваллалца дицдаза йиш йолаш дац цу тайпара хІама.

Коталой ди тІаэттача Федотов Берлине вар. Цу хана цун наькъа тІа йоаллар шиъ «За отвагу», цаІ «За боевые заслуги» яха медалаш. Цул тІехьагІа а тІаьххийттай массехк медаль.

ТІом чакхбаьннача тІехьагІа салтечун духара когаметта машинаньъахочун форма тІа а йийха халкъа боахам юхаметтаоттабеча даакъа лоацаш хилар Н. К. Федотов. Цул тІехьагІа, дийша а дийша а, виза машинист хул цох.

Локомотиваца мехка дуккхача районашка гІолла поездаш дІа-юха кхувла йийлай цун. Корах дІаарахьежача цунна хІара шера керда эргалонаш гу, юхаметтаьхкай фабрикаши заводаши, керда юха хьаньй городаш, хІаьта хІара шера хьатІаду керда гІиркаш. Цхьан дешаца аьлча, наьха вахар тІа-тІа тоалуш хиларо ветерана дега тоъам бу.

ХІанз ткъаь пхиь шу даьннад цо Гудермесски вагонни депо къахьега. Цу юкъа шин шера Индае мехка къахьега ваха а хиннав из. Цига в шинна баркал яхийташ болх бир цо.

ХьатІаьттар пенсе ваха веза хи. Воккха хилча визкъала бола машиниста болх аттачунца хувца лаьрхІар къахьегамца къаста ца тугача ветерана.

ХІанз из болх беш ва мединструментий завода ремонтно - механически цехе слесаралла. Укхаза а, дукха хи ялалехьа керда гІулакх кара а дерзадаь, дикача къахьегамхоех цаІ лоархІаш ва из.

И. БОРИСОВ,
Гудермесски медицински инструментий завода ГО штаба начальник.

Ираза, машара духьа

Сийлахь-боккха Даймехка тІом лаьтта ха дагаехача шин-кхаь дийнахьа лертІа наб е могаш хилац со, гІанахьа цу хана бІаргадайна сурташ духьалъувтташ.

Вурийтта шу даьнна волаш духхьашха Ленинграде летар со немецки фашистех. ТІаккха блокада чакхъяллалца революце корта хиннача цу сийдолча городе хилар. Моцалах байна дукха нах бІаргабайра сона цига яьккхача юкъа. Тоъал кхача а боацаш хало хьегташе а тІамаш йола майрал гойташ духьалъувттар советски нах гитлеровцашта.

Ленинграда фашисташа баь го бохабеш хала чов йир сона. Цига денал долаш латтарах Цеча Байракха ордени «За оборону Ленинграда» яха медали елар.

Дарба Ташкенте дир сона. ТІаккха дІахьо тІом бе могаргдац, аьнна ца ловше в цІавахийтар.

Бакъда, цІагІа а корадир вай Даьхе котъяккха новкъостал дергдола гІулакхаш. Кирова цІерагІча колхозе болх бе вахар со. Из дар 1944 шера. Чов лерттІа дІа ца ерзаш еза хІамаш хьанйе йиш йоацаш духхьашха ферме сторожалла болх бир. ЗІамига саг волаш наха хьалхашка Іехь хетар из болх бе. Цхьабакъда, цхьан бус фермера дІабуга 12 етт а болаш, кара гера а долаш ши нъу аз лаьцача кхетадир из болх а наха эшаш а лоархІаме а болга. Гера дІа-юха детташ къуша кога чов йир сона. ТІаккха юха а больнице Іовиллар. Вай Даьхено фашистски Германи гореоттаьчул тІехьагІа биъ-ах бутт баьиннабар цу хана.

Дарба деш йхо бутт баьнкхар аз больнице. Цига лерттІа дІайийрзар цхьан хана тІем тІа яь хиина чов а.

Больниннера араволлаше а тракторист курсашка деша вахар. ХІаьта уж чакхъяьхачул тІехьагІа юха я тхоай Кирова цІерагІча колхозе болх бе вера со.

Хала, къе ха яр из. ТІемо яь човнаш дІаерзаеш яр вай Даьхе. Из ха дагаехача ялата къаьстта мах бу аз. Цудухьа ма мо хулле динагІа кхеде гІерташ къа а хьег массе хана.

Пенсе со вола дикка ха я. ХІаьта а лаьттана болча безамо дІаваьстийтац со кхирзачун балхах.

Итт саг юкъе а волаш колективан подрядагІа болх бергболаш къаьстта механизированни отряд вІашагІъеллай тха боахаме укх шера. Цунна юкъевоагІаш ва со а.

Колхозана договор а оттаяь 500 гектара тІа генараши 365 гектара тІа ялата хьажкІаши кхеергва оаха. Тахан — вай Даьхено фашистски Германи къиза лаьттача тІема тІа эшаьча дийнахьа — оахош укх шера кхеергйола культураш шийн ханнахъа дІайийна яха карагІдаларо зоккхий ду тхо.

ДІабахача тІема тІа Іоажала бІарахьийжачоа мара дика ховргдац тІом мел ийрча хІама да. Цудухьа тІом ахар наха фуд па хайтар духьа тхоай низ дІакхоачар дергда аз а са новкъосташа а.

ХІаьта укх шера тхоашта хьалхашка декхар оттадаь оаха, масала, хьажкІаш хІара гектара тІара 45 центнер чуя. Иазал чуйнача, колхозана оттадаьча договорага хьежжа, хІара центнерах 20 соми 30 кепиги тергла отряда. ХІаьта планагІа йоагІаш йола 32 центнер чуйнача центнерах 15 соми 40 кепиги мара тергдац.

Баньдар аьлча, тха отряда хьалхашнара шийн декхараш колхоза правлене хІана санни мара кховчаш ца дой, де лархІар чаккхдаккха хала хургда отряда.

Договорага хьежжа колхоза правлени декхарийла я отряда удобренеш, дІадере фу, техника тоалра эша оттаелаш, кхыдар лоаттадe. Цхьабакъда, уж декхараш массе хана цхьатарра дика кхоачашдац. Масала, шоллагІча мае хьажкІаш дІаювш дар тхо. Уж индустриальни технологех эрадикан яха гербецид а тохаш юш яр. ХІаьта эрадикан хица я а еш тоха еза. Из вера хий колхозо хьагІанхахьа дезаш дар. Цхьабакъда, цу дийнаахьа дензар. Вурув деттарешкара машин а яьккха хий хьатІа-е дера оаха. Бакъда, из гІулакх вІаштІехьдоаккхаш кхо саьхьат совгІа ха йоайир зехьа. ХІаьта цу хана хІара саьхьат лоархІаме дар тхона.

Ца санна гІалат кхы доалийтаргдац аьнна дош деннад тхона. Из дош чІоагІа хургхиларах теша лов.

И. ВОЙНОВ,
Сунженски района Кирова цІерагІча колхоза механизатор, Сийлахь-боккхача Даймехка тІема ветеран.

ДАЬХЕ ЛОРАЕ КИЙЧА ВА

Техаварча эскара сайте. Атта дац цун вахар. Дисциплина хилар, тІадиллар дизза кхоачашдар, тІема техника тІехдина йоззар, кхь дукха дехкераш да цун. Бакъда, карттере декхар да мича хана вай Даьхе, наьа эггара дукхагІа эшаш дола хІама — машар лорабе шийн вахар ца кходеш дІаоттар.

Советски Эскаре гІулакх деш ба дукхача къамех бола кагий нах. Царна юкъе кІезига бац вай мехкахой а. Даьхнина мутІекъа хилар шоашта тІадилла гІулакх тешшаме кхоачашдар, тІом бере гозаал а шоай политически знанаш а яккъар — из да цар эскаре болаш эггара чІоагІагІа лоархІам беш дар. Дукха ба царна юкъе цхьаццe толамаш даьха, командоване беркалаш кхайкадаь а цул совгІа пачхьалкхен совгІаташ денна а. ТІема а политически а кийча лехкъаре даькъе дика хІамаш карагІдувлар ах кеслтуш отпусне цІеввйта хилар зІамагІа вола сержант Комурзоев Аюп. Из а цун да-нана а бехаш ба городе Назране.

Аюпа чІоагІа дезаделар эскар. Цо дика кхетаду хІерене шийн декхар дизза кхоачашдарга хьежжа мара вай Советски Эскар чІоагІа хургдоацилга. Цудухьа шийн амал дІадоладанне эггара хьалхарча дийнахьа денз цо шийн хьинар, низ кхобацар тІема гІулакх боккъонца карадерзадаре, салтачун цІи сий долаш лелаера.

Дукха за алапелье командирараша эийре салте тІема гІунакха тІехье дикие дегІавоагІилга, из кхьмарна юкъа шийн дисциплинаца, безнтоккамца белгалеуьлилга. Уж цунна тІадехке боалу тайп-тайпара бежтокхаме декхараш. ХІаьта Аюпа а цун новкъосташа а уж тІехдика кхоачашду.

ЗІамагІа вола сержант Комурзоев отпуск чаккхьелла юхавахе шийн тІема даькье. ВІалла шено ца цо дІаьо а шийн тІема, политически кийчо кхьи тІа а дегІайоалоргхилерах, эшшешe хана Даьха лорее из дІаоттаргхиларах.

М. ГУРОВ.

СУРТА ТІА: зІамагІа вола сержант А. Комурзоев.

АЗ БАРКАЛ ЯХ

Дукха ха йоацаш город Назранерча тІемех къахьегамен сийлен музее хилар со. Сона хетачох Іалашьнате боккха лоархІам болаш болх ба цуи балхахоша бер. ХІана аьлча, даьй турпала гІулакхаш довзарга хьежжа мара уж лоархІаши дІахо дебаши хургьйц хьатІаккхуаш йоагІа тІехье.

Музее хьагульнй Сийлахь - боккхача Даймехка тІем тІа даакъа лоацаш хилнарий денал, къонахчал хьагойташ йола тайп-тайпара материал дехгара денга алсамъюаллаш я цар список, тахан машара фронте хьинаре къахьегарий зодийча гІулакхашта пропаганда яра а йоакхо ю.

Баькам доацаш вевавацар со а музее. Сай мехкахой тІема, къахьегама гІулакхаш цІаькха а юхадагадоха лоаш хиларал совгІа сай тІема ханарча гІулакхий даьгье варца дагавала а венавар со. Музея новкъостала СССР оборона Министерства тІема - медицински музеера хоам бера со 1941 шера госпитале а кийсвенна цига дарба деш хиннията баьхилар хьагойташ. Цу хьахьаьа теша деш дола хьахат а дайтар. Аз баркал оал музея балхахошта.

ГЕТАГАЖЕВ Тоае Саварбик,
Сийлахь - боккхача Даймехка тІем тІа даакъа лаьцар.

ЦАРНА ЮХХЕ БАХ ТУРПАЛАШ

Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа даакъа лоацаш хиначча шоай районерча нахах материал гулъеш, уж лохаш, цар вахар довза гІерташ дукха болх бу Малгобекски района № 4 йолча школа-интерната цІеча лерйоахараша.

ВорхІалгІча класса дешархочо Чабиева Маликас дувц: — Турпалаш вайна юхха бахаш ба. Из шитта хиларах кхийттад тхо. «Сийлахь-боккхача Даймехка тІема летопись» яхача Еррисоюзни экспедицена юкъе а даха оаха лехаб лирача шерашка Даьхе лораеш моастагІчоа духьала лаьтта нах. Царех ба мари сесаги МальсаговгІар Хасой Мухьмадий Валентина Петровнай, Пущина Мария Стефановна, Цороев МагІе Ахьмад, Зайкин Григорий Николаевич, Цечоев Дреса СаІад, кхьбараш.

Малгобене яхаш я дег тІара нах дуккхаьаш йола кхалсаг, на я Пущина Мария Стефановна. Герз бе а делла, моастагІчох латаш хиннай из. 1942 шера хиннад из — Пущина Маша хІетта дийна яьнна хиннай педагогически курсашка, бакъда, Малгобекерча бувзама узле телефонисташ на тоъилга хайча, цига яха лоархІ йоІо. МоастагІа Малгобека гаргагІертача хана бувзама узела начальникаца Воронин Федор Тихоновичаца а шийца болх баьча мехкарашца а цхьана Пущина тІем тІа йода бузама къаьсттача гвардейски батальона юкъе а йолаш. Малгобекера дІайоласина из кхьвчай Латве, Литва, Белоруссе зІамигача а йоккхача а городашка. Кенигсберг къаьстта а дика дагайоагІа Мария Стефановнана. ХІана аьлча, цига яр из Котало ди хьатІаьттача хана. Цул совгІа, «За отвагу», «За боевые заслуги», «За оборону Кавказа» яхача а кхыча а цун медалашта ІотІаккхет «За взятие Кенигсберга» яхар а.

ТІом чакхбаьнначул тІехьагІа Мария Стефановна бераща школе хьехаш хул. Цул тІехьагІа чакхйоаккх Ленинградера библиотечни институт, болх бу библиограф, культура отдела заведующи йолаш, пенсе яхалехьа Малгобекски горисполкома бехктокхаме секретарь хиннай.

ТІем тІа даакъа лаьца нах лохаш СоагІанча а хиннад тхо. — йоах Чабиева Маликас. — СоагІанча бахача нахах дуккхебараш хьамсара лаьтта лорадеш хиннаб моастагІчох. Царех ва Картоев ИспаІий Муса а. ТІема хьалхарча денош денз 55 стрелкови дивизен юкъе а волаш, фашистех латаш хиннав из. ХІаьта чов хиина госпитале илла араваьлча, из кхоач 252 гвардейски стрелкови дивизе. Цун новкъосташта денал дола разведчик санна дагвоагІа из. Дуккхача операцешка даакъа лаьцад цо. Царех цаІ чакхйоаккхаш Картоева шийн мехкахочунца Джандигов Ахьмадаца цхьана каравоалаву 12 фашист, хьайоаккх ялх автомашина. Из карагІдалларах ИспаІий Мувсайна лу «За отвагу» яха медаль. ХІанз Картоев вахаш ва шийн хьамсарча юрта, болх беш ва № 19 йолча юкъерча школе. Из дика вовз юрта, сий а ду цун.

Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа советски халкъо котало яьккхача дийнахьа шоай тІема гІирс тІабуха. Даьхе лорараша Іоохк орденаш, медалаш, болх уж лира тІемаш лаьттача моттигашка, тахан шоашта юкъе боацарашта дегІача памятникашта юхе эзаш дакха. Коталои ди хьатІаьттача ништта вравоал коммунист Черняев Андрей Кондратьевич а. ТІом болабелча барайтта шу даьнна зІамсаг хиина из, шийн лоІамагІа тІем тІа вода. Эггара хьалха моастагІчоа духьальотт Малгобек лораеш. Черняев юкъе хиннача 10-ча гвардейски стрелкови бригада лира къовсам лоаттабу фашисташа Малгобек бахьан. Цига кхоачаш ца хулаш юс гитлеровски командоване «Эдельвейс» аьнна цІи тилла Кавказ хьелацара план. ТІом Малгобене чакхбоал 1943 шера январь бетта советски эскар кот а доалаш. МоастагІ юхатох. Андрей Кондратьевич Советски Эскара доакъоша дехьавоал Днепра, даакъа лоац городаш Одесса, Николаев мукъайоахаш. тІом бу Румыне, Болгаре, Югославе.

Массеха шу хьалха НГДУ «Малгобекнефта» РИТС - 2 оператора А. К. Черняева цІерагІа Одессера йоагІа мах бола пакет. Цу чу доаллар «Гвардейски Николаевски» яха книжка. Цу тІа дувц тІема шерашка Кавказагара яьнна Австрийски Альпашка кхаччалца яхача 108 гвардейски стрелкови дивизех.

Дукха ба Черняева тІем тІа байза доттагІий, цун тепал деш да цо каьхаташ яздарца бувзамаш лоаттадеча наьха адресаш. Уж 50 совгІа да — Москве, Ленинград, Киев, Махачкала, Краснодар, Одесса, Душанбе, Алма-Ата, и. кх. дІ. ДоттагІаша шоай каьхаташ тІа дувц шоай вахарах, дагалувц лира шераш.

Сийлахь-боккхача Даймехка тІема ветеранаша кагирхошта тІема-патриотически кхеташ балара болх бу. уж каст-каста хул дешархой сборашка. ХІаьта цар дувцачунга боккхача сакердамца ладувгІ дешархоша. Малгобекерча № 4 йолча школа-интерната пионерарштех комсомольцаштех массал эша нах болаш ба — царна юххе бах турпалаш!

Р. ЛЯУВА.

Коммунист, бІухо, актер

Май, 1941 шу. Москва. Партийни собране парте дІаэцаш ва театральни искусства Пачхаьлкхен института 4 курса студент комсомолец Шаипов Хьасан. ВІаьха боаца шийн вахара никъ бувц цо.

Нохч-ГІалгІай АССР Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв. Укхаза деша ваьгІав, цу хана дезаленнад театр. Школа яьккхача цун аьттув боал къаман театре балха отта. Укхазара деша вода Тбилиси театральни студе. Цига дийша ваьлча юха а Грозне театре болх беш ва.

Бакъда, искусство кІоартта йоаза безам болча зІамсага кхы дІахо а деша безам ба. Цу безамо из кхоачаву Москве.

Институте дина деш Хьасана, юкъарча вахаре хьинаре даакъа лоац. Цудухьа цу 1941 шера май бетта Шаипов дІаэц парте мугІарашка.

ХІаьта июнь бетта коммунист Шаипов тІем тІа вода. Из хьожаву московски истребительни батальоне. БІухой декхар дар столице шпионаш, диверсанташ лувцар. ТІаккха из цар дика кхоачаш а дора.

Кастта мугІарера Шаипов кхоач йиъалагІча стрелкови дивизе. Укхаза цох ву отделене командир.

Фашисташ дорхбенна бар Москва дІаяккха лерхІаш. Бакъда, вай салташ моастагІчоа духьала латтар шоай вахар ца кходеш. Майрал гойташ гІаьрахойх латаш вар Шаипов Хьасан а. Отделенена кулгалдеча дика намаьхал иларах из деша вохийт эпсарий курсашка. Дийша ваьлча цох хул зІамагІа вола лейтенант. Къона эпсар юха дІавода фронте.

Белый яха город хьаяккха езаш яр фашисташкара. Из хьайоаккхача даакъа лоацаш яр Шаипова взвод чуйоагІа рота а. ТІом дІаболабелча рота командир вийра. Цун декхар шийна хьатІаийцар Хьасана. Денал гойташ латар вай салтий: город хьалькхар. Из тІом баьхан долаш Шаиповна елар Цеча Седкъа орден. ХІаьта цига чов а йир цунна. Госпитале а илла товвеннача тІехьагІа юха тІем тІа вода эпсар. ХІана яа ма партизанашца бувзам лоаттабеча лаьрххІача группе. Капитанаца Миносовцеи майораца Леонтьевцеи цо кхоачашду бехктокхаме гІулакхаш. Фронта штабана цар кхухь моастагІий низах лаьца доле маьхе хоамаш.

Цкъа Шаипов десантаца задание водаш вар. Цар самолет ховелар фашисташта. Етта йолаелар зенитнаш. Десантникаш парашютаща арахковсабелар. Юха а чов йир Хьасана. Цар ираза уж нийсбелар партизанаш болча.

ДІадоладелар госпиталера дІаьха денош. Шаипова чІоагІа новкъа дар чакхбоалаш латтача тІема юкъе ше даакъа ца лоацаш. Іалашьнате чІоагІа ловра цун из бІеха моастагІ хІалакваеш Берлине кхача. Коталои ди цига дезде.

ТІом чакхбаьлар. Амма Хьасана цул тІехьагІа шу шу даьлча мара Іояккхайзар шинель.

Вай Даьхе юхадийилуш йоагІар, ерзаш латтар къизача тІемо яь човнаш.

Фронтовик Шаипов шийн виз, хьинар ца кходеш къахьегаш ва машара фронте. Из юха а искусствана юкъевода. Из болх беш ва Белоруссе. Культура болх дика вІаштІехьбаккхарах цун лу Белоруссен ССР Лакхехьарча Совета Сийлен грамота.

ХІанз Шаипов вай республика заслуженни артиста цІи лелаеш ва. Цо дукха болх бу наха театр довзийташ. ТІема шефски комиссе председатель хиларга хьежжа чІоагІа йоакхо ю гарнизона салташца искусства деятелаш хаддаза бувзам лоаттабеш хилийтара.

С. ВОРОНИН,
тІема, къахьегама ветеран.

СУРТА ТІА: Х. К. Шаипов.
Г. КУРИЛЕНКО сурт.

Политически экономически дешара системе

НАЬХА САКХЕТАМГА ХЬЕЖЖА ХУЛ ТОЛАМАШ А

Малгобекски партийни организаце дилла а йоакхо ю партийни дешарен района къахьегамхой экономически образовани. Коммунисташта политически закалка яларен къахьегамхой марксистско-ленински мировоззрени хьахилийтарен дешошта керттера теркам тӀаухийт юххьанцарча партийни организацешта.

1981—82, 1982—83 дешара шерашка парте XXVI съезда установкай кӀийлен тӀа чӀоагӀа хуйцамаш хинад партийни дешара системе. ТӀагӀертта бу партийни организацена «Партийни дешар КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа дӀахо эргадаьккха тоадарах» бола КПСС ЦК соцам кхоачашбара тӀаберзабаь болх. ХӀаьта партийни дешара динал лакх а ю. Цар теркам тӀалатт дешара идейно - теоритически методически боарамах, вахарцара цун бувзам чӀоагӀбарах, пропагандисташца бу болх тоабарах, ладувгӀарий социальни хьинар айдарах дола дешаш.

Партийни дешара кердача структура йиш хилийтай ладувгӀарий юкъарча образовани культурни боарам, цар бу профессиональни общественни болх, цар хьашташ дикагӀа довза. Ший хиннахьа дакъ а эффективни а гӀулакх хилар партийни дешара системе къоначa коммунистий, Ӏилман коммунизма, идеологически актива школаш хьаяр.

Укх дешара шера марксистско ленински образоване системе дешаш хиннав 2630 саг, царех ахаш коммунисташ бар.

Идеологически фронта бӀухой эггара лоархӀамегӀарь декхар да наьха низи инициативеи парте белгалъяь коммунизм хьалъяра керда Ӏалаьмате йоккхий планаш толамца кхоачашъяра тӀеерзае партийни организацешта гӀо дар.

Тахан вай ала йиш я, Малгобекски район промышленноста а юрта боахама а дакъерча планови заданехи тӀайнйцача социалистически декхарехи дика лоархӀаньи аьнна. Социалистически яхье дика толамаш дакъхад «Малгобекнефть» НГДУ, ВГПЗ, «Грознефтегаз» яхача управлене № 3 йолча цеха, М. Горьке цӀерагӀча, «Кавказ» «Сагопшинский» яхача комсаш лелаеча совхозий коллективаша.

Дог хьоасташ хӀама да, пропагандисташа шоашта хьалхашка латта доккхий декхараш керттерча дакъе кхоачашдеш хилар, уж гӀерт идейно - теоритически, политико - кхетама, организаторски, боахама балхашта юкъера бувзам бокъонца чӀоагӀбе.

Оаха дика кхетаду, марксистско - ленински образовани дӀахо дегӀайоалаечара парте пропагандистски актива лоархӀам боккха хилар. Партийни дешара системера 81 пропагандист лакхерех чакхъелаьва йола лекхерен образовани йолаш ва, 15 саг за пропагандистски балха стаж 10 шерал совгӀа йолаш. Уж ба дуккхагӀча дакъе партийни, советски балхахой, предприятей кулгалхой, халкъа боахама специалисташ. Партийни собранешка, бюро, комитеташка пропагандисташ чӀоагӀбеш партийни организацеш хьеж цар шоашта лаьрхӀа йолча творчески планашка, царна кхыдола декхараш тӀадехкац.

Шу хьалха пропагандисташта яьча аттестаце хьахьекхар, царех дукхабараш кхоккха-йиъ-йиъ общественни нагрузка йолаш хинна хилар, хӀаьта из хӀама цар балха Ӏаткъаш а хинна хилар. Цхьайолча хана шаблонна чакхйиннай цар занятеш, наьха теркам тӀа ца озаш.

КПСС горкомо рекомендаци яй партийни организацешта пропагандистий нагрузкех дола дош къоаста а де, царна цхьаьца партийни нагрузка а ле, аьнна. Цо йиш хилийтар пропагандистий шоай беррига творчески низ дешарен ладувгӀарашта кхетам баларен процесс тоаяра, дешара керда формаш лехара тӀабахита.

Парте идеиш наха юкъе йоаржаеш волча пропагандиста сий дола цӀи моллагӀвов луш яц. Бокъонца вола партийни пропагандист хилара дукха хӀама ха деза. Дика йовза еза революционни теори, парте политика, экономически социальни декхараш, производственни коллективай планаш.

Оаха вӀаштӀехьдаьккхад пропагандистски кадраша хадданза дешилга. 1982—1983 дешара шера оаха йир семинараш, конференцеш, «Малгобекнефть» НГДУ, УБР опорни школашка хьийилла занятеш хилар. Цига лекцеш йийшар парте горкома секретараш бехктохамеча балхахошеш, районе хьалхе лелаеча специалисташа, «Знание» яхача общества республикански организаце лектораша, методисташа - консультанташа.

Тахан тха районе ба дукхьал шоашта из гӀулакх тӀадилларагӀа а доацаш, шоай дего из къовбалдеш хилара гӀа шоай знанеш даим совйоахаш, уж наха дӀалуш, цунах дега лоӀам хула итташ бола пропагандисташ. Царна юкъе ва «Малгобекнефть» НГДУ керттера геолог С. С. Муталиев, ВГПЗ керттера технолог С. И. Лечаев, «Кавказ» совхоза профсоюза комитета председатель А. Т. Герасименко, «Малгобекнефть» НГДУ ЦДНГ-1 геолог Т. Д. Лебедева, УБР керттера геолог В. З. Козырев, № 13 йолча юкъерча школа дешара даькъа заведующи Р. Т. Матиева, дукха кхыбараш.

Партийни дешарах хьахулаш дар дукхача хӀамаех латт. Царех керттердар да политически дешара Ӏилмаи боарам лакха хилар, цун вахарцара бувзам, пропагандиста а цо кулгал деча школа ладувгӀарашта а хьадда йолча ситуацешта анализ е хар, кхыдараш. Дукхача партийни организацешка политически а экономически а дешара кулгалхой вӀаштӀехьдоал пропагандистски балха вахарцара, ше хьехаш барни практически гӀулакхашцара бувзам чӀоагӀбе. М. В. Кузуева, Т. Д. Лебедева, А. З. Галаев, Г. В. Ногаевский, кхыбараш санна болча опыт йолча пропагандисташка дилла а хул шоай коллектива производственни балхах йола материалаш.

Экономически образоване системе дӀаязваьвар тха укх шера 3745 саг. Болх беш яр коммунистически къахьегама 123 школеи хаьддача экономика 12 школеи. Школай ладувгӀарашта юкъе вар 1500 саг совгӀа къахьегамцара гӀулакхаш коммунистически хьисапе леладара тӀехьарча болама юкъе даакъа лоацараш. 803 — коммунистически къахьегама ударник. ЧӀоагӀа теркам тӀабахийта Ӏомайора укх дешара шера «СССР Кхачан программа» курс.

Эффективно лел экономически дешар «Малгобекнефть» НГДУ, ВГПЗ, «Кавказ» яхача комсий совхозе, № 3 йолча газови цехе. Укхаьа оттаяьй дика вӀаштӀехьйола ладувгӀараша телача предложеней учет яра, уж юкъараезаялра, производствана юкъеяхьара система.

Массаза дика толамаш я доахаш социалистически яхье совгӀаташ доахаш моттигаш хул цу цӀераш яьача коллективашка.

Школай ладувгӀарех 45 саг ва «Малгобекнефть» НГДУ рационализаторий балха юкъе хьинаре даакъа лоацаш. Уж ба новкъостий 1000 сома лоархӀаме эффект енна № 829 йолча скважинана переобвязка ярах йола рационализаторски предложени оттаьль новкъостий Нанаеви Плешакови. 1100 сома лоархӀаме экономически эффект енна резервуара 68-ча нефтеносиена переключени ярах йолча рационализаторски предложене автораш бола операторaш ни. Широкови Кулигови. ХӀаьта цу тайпара масалаш дуккха а доаладе йиш я.

Районе хьалха латтача коллективаша хьаллаьцай «ХӀара балха дийнахьа тӀехдика къахьегама дисциплинеи хьахур доккхагӀеи хилийта» яха а кхьйола а починаш. Цо йиш хулийт тха социалистически яхье хьалха латта. Иштта, 1982-чеи 1983-чеи шерашка «Грознефть» объединене а СССР мехкадаьтта промышленноста Министерстве а яьржача социалистически яхье дуккхагӀа совгӀаташ тела моттигаш лийшай «Малгобекнефть» НГДУ бригадаша. ДикагӀа йола бригадаш я аьнна, шоай цехашка коммунистически къахьегама школай пропагандисташ бола мастераш новкъостий В. И. Левшинии Н. И. Липатови керте латтача бригадех.

Дешара шу чакхдоалаш латт. ХӀана укх сахьте кийчлуш да тхо КПСС XXVI съезадо дӀадехарашка хьежна политически дешари экономически образовании дӀахо тоалра де дезарех дола дош дувцаргдола пленум чакхъяккхара. Цо гӀо дергда тхона дӀахо бе безача балха лостам бокъонра белгалбе, дешара эффективности дикали лакхъе, района хӀаре къахьегамхочун хьинаре коммунистически вахара позици хулга Ӏалашде.

Л. ШЕСТОПАЛОВА,
КПСС Малгобекски горкома пропаганда агитацеи отдела заведующи.

«Виерул» яхача НПО комсаш лелаярея чхьагӀар дакхарен Молдавски Ӏилма-тохкама институтa коллективо къестаду хӀанзарча хана комсаш лелаелга дегӀадоаладара даькъе лоархӀаме дола дешаш.

Комсаш лелаераша чӀоагӀа могабеш барех НИИ цхьа болх ба комсаш тӀайогӀача хана кӀалъягӀа га кийчъяра радиационно-биологически технологи. Института биофизика лабораторе хьа а ль толаме болх беш я. «Стерилизатор» яха гамма-установка. Укх шера Молдавеи Украинаи комсаш лелаеча боахамашта лаьрхӀа укхаза кийчъергья 5 миллион гаргга черенкаш.

СУРТА ТӀА: «Стерилизатор» яхача гамма-установке комсий гаьна облучени еча.

Б. КАПНИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

ЮРТАРА ТОРГОВЛИ ДЕГӀАКХУВЛА

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совето ший аргӀанарча заседане дийцар XI пятилетке республика районашка торговлеи общественни кхачани сеть дӀахо дегӀайоалаярах КПСС обкома бюроси НГӀАССР Министрий Советои баь соцам кхоачашбелга мишта лел. Пятилетка шии шера юрташкарча торговле материально-техническии база чӀоагӀъяран бахача наха гӀулакхаш дикагӀа даран цхьадола балхаш даьлга белгал а даьнна. Министрий Совето лаьрхӀар республика районашка торговлеи общественни кхачани боарам наха дӀалеххача тайпара боацилга. Торговлеи общественни кхачани предприятеш хьалъярен болх бе йолалийтарен заданеш во кхоачашъю министерствашеи ведомствашеи. БоарамагӀа йоагӀачул кӀезигагӀа тикаши кхача буа моттигаш я Урус-Мартановски, Шалински, Гудермесски, Грозненски, Назрановски районашка. ХӀаьта торговле эшачох 70 процента, берригаш а чуаха йиш йолча кхача буача 30 проценти, школашкарча столовешка 40 проценти мара яц. Тоьал дегӀайоагӀаш яц колхозашкареи совхозашкареи тикаши столовеши.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совето цхьайолча министерствай, ведомствай кулгалхой уйла тӀаэзар республика районашка торговлеи общественни кхачани предприятеш хьалъяран йолаш йолчарна реконструкци яран оттаьль заданеш кхоачаш во еш хилара, царгара хьадийхар из гӀулакх тоаделга.

Респотребсоюз, юрта боахама министерство, «Чеченингушплодоовощхоз», «Чеченингушвино» яха объединенеш декхарийла я республика районашкара тикаши общественни кхачани предприятеш дуккхагӀа хилийтара де дезар де. Йолаш йолча производственни низалех дикагӀа пайда эца.

Колхозашкарчеи совхозашкарчеи столовей болх тоабе, цига наха дикагӀа кийчбе, наха дикагӀа гӀулакх дара формаш юкъехувла. Де доагӀар де деза общественни кхачан болхлой профессиональни говзал лакхъяра, колхозийи совхозийи столовешка квалифинаци лакха йола специалисташ хилийтара.

Нохч-ГӀалгӀай респотребсоюзо Ӏалашде деза потребительски кооперацеи деррига доакъоша дикагӀа болх белга, розничний товарооборот айяра, юртбоахама продукташ бийдали дуккхагӀа кийчъяра, гӀонна дола боахамаш дегӀадоаладара, наьна эша тоараш кооперативни предприятешка дуккхагӀа архецара торонех биззагӀа пайда эцилга.

НГӀАССР Госплано, райисполкомашеи горисполкомашеи тӀахьожам чӀоагӀагӀа лоаттабе беза республика районашка наха чубаха цӀенош хьалдара капиталовложеннех дӀателача цхи процент йолча отчисленеех биэза пайда эцара а уж хьакъовстаяра а; керда хьалъеш йола школаш проекто лаьрхӀа столовеш йоацаш хьа па кӀелга Ӏалашде деза; районни центрашка диетически кхача кийчбелга дегӀадоаладе деза.

Цу заседане Министрий Совето иштта дийцар профтехобразоване системе деша багӀарашта уж бахаш болча моттигашка кхетам луш беш бола болх дӀахо эргабоахаш тоабара дош.

Белгалдаьд профтехобразоване системе деша багӀарашта уж бахача моттигашка кхетам луш, царна эша культурно-бытовой хьалаш хьакхоллаш. Дешархоштен къонача производственникаштен общежитешка моттигаш луш цхьабола болх баьлга. ЧӀоагӀъенный профтехучилищай материальни база.

Цунца цхьана цхьайолча министерстваша, ведомстваша, горисполкомаша райисполкомаша, профтехобразоване управлене е йоагӀа йоакхо яц профтехобразоване системе дешаш болчарна кхетам балара болх эргабоахаш тоабара, къонача болхлой бахара а культурно-бытовой е хьалаш тоадара. ХӀанз а дукха ба общежитешка баха моттигаш ца луш бола къона производственникаш. Царех эзар совгӀа вар частни квартирашка вахаш ва. Цхьайола общежитеш мебельца, культурно-бытовой инвентараца Ӏалаш дика яь яц, царна гонахьара моттигаш цхьалхаьлька яц. Общежитешкара воспитателаш кийчо кӀезига йолаш ба. Общежитешка бахача дешархошта кхетам балара кӀезига юкъеувз инженерно-технически болхлой.

Министрий Совето профтехобразоване республикански управленена, бытовой гӀулакхаш деча, кхачан промышленноста, торговле, жилищно-коммунальни боахама министерствашта, Къулбеда-Кавкакски машиннаькъа управленена, горисполкомаштеи райисполкомаштеи тӀадиллады кагирхошта уж бахача моттигашка кхетам балара болх дӀахо тоабелга, къонача болхлоштеи профтехучилищай дешархоштеи чубаха дика Ӏалашъяь общежитеш дукхагӀа хьалъелга.

Профтехобразоване Нохч-ГӀалгӀай управлени декхарийла яьй общежитешка йоагӀаш йола порядок хилийта уж мебельней инвентарацеи боагӀача боараме Ӏалашъе.

Дешархошта еш йола культурно-массови мероприятеш дикагӀа е, воспитателаш лохилга а уж кийчо дика йолаш хулийтилга а Ӏалашде.

Просвещене министерства, горисполкомашеи райисполкомашеи Ӏалашде деза жилищно-эксплуатационни учреждененшка клубайн кружоккийн болх тоабелга, педагогийи-организаторий балха халкъа дешара органаша кулгалделга товдар.

Кхачан промышленноста министерства, жилищно-коммунальни боахама министерства, «Чеченингушвино» яхача объединене, ГӀишлоний Нохч-ГӀалгӀай управлене, «Чечингсельстрой» треста чакхдаха деза профтехучилищашта комплексаш хьалъяра планови заданеш хьадда кхоачашъергйола гӀулакхаш.

Дуне цхьан кӀирагӀа

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАЛОН УРОКАШ

Советски халкъа даим дагарцӀолча денало яьалхардаьнкха дуне 38-златӀа наькъа денад фашизм эшвеш лькхача Сийлахь - йоккхача Коталон денна. «Цу Котало но, — аьлар Москве СЕПГ ЦК Генеральни секретара, ГДР Паччахьалкхен Совета Председатела Э. Хонеккера, — халкъашта паргӀато енай. Цо довчара кӀалхардаьхад уж Цунна цхьана дӀадоладеннад кӀоаргга исторически хуцамаш».

Машара хьалашка къахьега а керда вахар хьалде а торо кхьча йола керда тӀехье йиш ца луш хила еза исторе хьалхашка оттаяь бирея урок. Ховш ма дий тӀом юхатоха, тӀаьтта кхерам шии ханнахьа юхабаккха ца магарах халкъий беза мах такха бийзалга. ШоллагӀа дунен тӀом исторе чухь эггара халагӀен нах баха дуккха моттигаш йохалга барех хинаб. Цига кийнав 50—55 миллион саг. Дерригa лаьрхӀача тӀемо хьаландаьча материальни руанъа мах цу хана хиннача маьхашца ниисбича 316 миллиард доллар ба. Из тӀом бахьан долаш советски халкъа хинна зе— боабаь 20 миллион ший къонгаши мехкарийи. КхоалагӀа дакъа гаргга къаман рузагъе.

Фашизм эшаеш Котало яьнихачул тӀехьагӀа наха чуессар машар бахьан долаш кхы а чӀоагӀагӀа кхотадела дезаш хилара, милитаризмаи агрессеи низел тӀех хила дезаш хилара уйла. Цхьабаькъда, цу уйлана тӀом сопцаме а империализм чӀоагӀа духьальлар, эггара хьалха машара духьала «шийла тӀом» хьоабаь йола американски ар а йолаш. Цунца цхьана империалисташ гӀертар социализми, къаман-коргтамукъален боламаши чӀоагӀ ца далийта. ТӀема политически, экономически средствай новкъостална ВӀашагӀхкийтта Штаташ гӀертар американски деителаша шоаш «пакс - американа» олаш дар чанхдаккха, кхыча дешашца аьлча, дувцар да Вашингтона ловчча тайпара нерда ло а баьккха дуне хувцилтах.

Дика ховш да, цу де лийрхӀачох истори мел къиза дийлад. Социализма дерригача дунена дӀагойтар истори тӀехьашкахьа юхалостаде гӀерташ йолча империализмаца лоаттабеча къизача къовсаме шии низ эшабе могаргдоацаш болга. Социальни революцей низагӀа хаддаиза готлуш йоагӀа капитализмо довл дара сфера. Дунен юкедисача капиталистически дакъе тӀа боккха низ хулаш дегӀабенаб болхлойн коммунистически болам.

Из иштта долча хана Ӏовдала хӀама санна да истори юха а хувца, герзаш Ӏоадара кхакъ тӀа низаш вӀаши нийсденна хилар дохаде гӀерташ рейгановски администраце кхестадер. Вашингтоне гӀучахьа кийчъю СССР-аи социализма кхыча мехкели тӀех тӀема совле шоашка хилийтара йола планаш. «ВӀашагӀкхийтта Штаташ, — аьннад КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова, — эхь ца хеташ кхыча паччахьалкхений чурча гӀулакхашта юкъе гӀерт, американски вахара хьал ма дара аьлча — дунена довл де гӀерт. Уккхаза боал дулама дунен тӀа леладеча зулама овла, нах бахаш хилара кхерам тӀеоттабеш».

Адамлен хьакъали эхьвзделли дукъала дакхнад ядерни конфронтаце Ӏовдалча а зуламеча а варианташта. Духхьал из бахьан долаш дерригача дунен тӀа чӀоагӀа айяь юкъ хӀанзарча дунен халкъага юкъерча яьала кӀоаргга анализ еш йола, ядерни тӀема кхерамах адамле кӀалхара яккхара программа белгалъяь йола, КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова дӀакхайкаяь керда машара инициативаш.

3 мае новкъоста Ю. В. Андропова цхьаьнкха цхьа предложени а оттаяьй — герз леладеш ярашта санна боезарядашта а Европера ядерни потенциалаш цхьатарра хилийтара хьакъехьа барт бе аьнна, кхетадеш да. Англеи Францеи доагӀ-доагӀаш дола герзаш а лоархӀаш. Из предложени кхоачашйича СССР-ан НАТО-ни юкъе дукха дукхагӀа - кӀезигагӀа доацаш цхьатарра долаш латтаргдар гаьна кхетар юкъерча боараме дола ядерни герз леладерашта санна, в. эь. ракеташтеи самолеташтеи, иштта царна тӀерча боезарядашта а. ХӀаьта из цхьатарре хилар дикка лохагӀча боарам тӀа а латтаргдар хӀанз долчул.

Советски конструктивни предложенеш хьаллоацаш я хӀанз общественность хинна ца Ӏеш. Малхбузен Европа доал деча гӀоазрий цхьабола Вашингтона политикех дӀакъаста гӀерташ бола викалаш а. Цо новкъостал ду Машара Дерригдунен совета тӀахьехамагӀа 7 мае дешз 14 мае кхачалца чакхдоакха Европе кхерамале хилийтаран цхьана гӀулакхаш леладаран деча гӀуланхий кӀира тоале чакхдаккхара. Цу кӀира довзоашка Англе, Франце, ФРГ, Итале, малхбузен европейски кхыча мехкашка «Машар — из вахара йола бокъо» яхача ловзигагӀа чакхъювл дуккхача наьха манифестацеш.

Малхбулен Европеи ВӀашагӀкхийттача Штаташкеи дегӀабоагӀаш бола Вашингтона хьакъал доацача наькъа духьалара шерра антивоении болам — тӀема урокаш зелъа ейна йоацаш хилара дола къаьгга тешал. Цар нах Ӏомабаь машара мах бах а из лорабара тӀехьа къовсам лоаттабаь а ца Ӏеш, тӀема кхерам мел укхара ба кхетаде а. «Дерригa халкъаши правительстваши декхарийла я цу кхерама боарам кхетабеи машар лорабара мел могар деи, событеш дегӀайоагӀилга юха а кхохнам кӀаьдбара оагӀорахьа лестае», — белгалдаьнкхад новкъостал Ю. В. Андропова.

Йолаш я советски халкъа Сийлахь - боккхача Даймехка тӀема цхьаькха цхьа лоархӀаме урок. 1941—1945 шерашка социализма лейра кхыйолча цхьанкха а строяс цӀаккха ца лейна йола хало. Из дицдалийта дагӀац социализмана карагӀдувлараш новкъа долаш цергаш хьекхаераша, хӀана а из йохар догдоахаш бараша. ШоллагӀа дунен тӀом хиначул тӀехьагӀа хьахина йола социализма дунен система — машара низ бола а тешаме а кийле я.

ЛЕКХАШ ТӀЕМА АШАРАШ А ЙОЛАШ

Апрель бетта 25 дийнахьа США паччахьалкхен секретарь Дж. Шульц «цӀи яьлча санна сиха» Гаргарча Малхбоалерча цхьадолча мехкашка вахача, дуккхача Ӏарбий обозревателаша дагадохийтар цул хьалхагӀа хиннача паччахьалкхен секретара, хӀанз Шульца ер сайна йоаж яьчул тӀехьагӀа, Израила Ливана духьала агресси яь хилар. Из дӀахезача, «дегабуам бора» кеп а оттала, Шульца цига де лерхӀар «машара иинъ лахар», «израильски бӀу Ливанера арабаккха гӀертилга» хиларах ма хулла нах тешабе йолелар Вашингтон.

Шульца визит хӀанз а чакхъаьнна яц. Египте хиначул тӀехьагӀа, цига Израиле водаш, тӀаккха Ливане водаш лелаш ва из, амма машара гӀулакх, це хила дезаш долча бесса, цхьа гӀа баьнкха а меттах хьоиш дий. ТӀема кхерам, кхыметтал бисар а ирбенаб. Американски эмиссар цига дӀахьачча дена, Израила хоалуш сихъяьй Ливане машар лоаттабеш долча Ӏарбий юкъарча низашта чуйоагӀача сирийски контингентан ший бӀу нен юкъерча лине тӀа ше йола тӀема кийчо. Израильски военщина ца соцаш ю цу районе гарзашца провокацеш. Цига яхийтай хӀана ухийтыц а латт таннаш, артиллери, тӀаухаш латт керда военски подразделенеш. Агрессена кийчлуш яхь дийна доа дьув Сирега.

Гаттара кӀезига дагадоалаш ва Шульц, ООН кхерамзлен Совета резолюце ца дӀадехьхача тайпара, Ливанера израильска бӀу арабаккхаба дош къовстадара а. США паччахьалкхен секретара ливански кулгалхошца переговораш еш гучадаьлар, дерригa из де гӀерташ дар Ливанага капитуляцеи хьалех Израилаша машар байтар, цу суверенни Ӏарбий мехках израильски агрессорий США сихха даржаш долча интервенционистски низийи база, лоалахарча мехкашта духьаларча агрессей плацдарм яр хилар.

Ше из гӀулакх леладеш вашингтонски эмиссар гӀерт Палестина мукъалкхара организацеца переговораш е аь, ООП дурамагӀа доацаш Израилаца цхьаькха а переговораш е дага а яц ше аьнна Иордане правительства заявлени яьчул тӀехьагӀа, дерригa овнаш лелхаш латта сов дукха ювцаш йола «Рейгана план» геттара дӀаоргйоаца хӀама де. Гаргарча Малхбоалера хьал лертӀа даккхара деша керттера моменташ тернал а ца еш йола из план чакхъяьлча дукха Ӏарбий паччахьалкхенаш шоай мукъехьа хургйоацилга а уж американо - израильски диктата кӀалгӀоргйолга а ховш, дукха дукхагӀа долча Ӏарбий межаш тӀаьцац «Рейгана план».

Гарггарча Малхбоале бохаргбоаца а нийсхои а машарга бода бокъонца бола никъ ба, сирийски израильски компартей кулгалхошна дӀакхаьдайна заявлени тӀа яхача бесса, йоваш йолча советски предложенешка а Фесе хиннача Ӏарбий мехкий паччахьалкхенаштен правительстваштеи керте латтарий совещане решенешка а хьежжа ООП даакъа а лоацаш йола дунен халкъашта юкъера конференци тулъяр.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

Идеологически къовсама фронташка

Искусствос гуманни доаца гӀулакххаш деш хилча

Культурни духовни бувзамаш дилла а хьоад халкъашка вӀаши дагардараш кхетадеш, царна юкъера доттагӀал, машар чӀоагӀбара чӀоагӀа лоархӀаме. Цу тайпара дола бувзамаш шердара тӀадех ООН Уставо, Хельсинке хиннача совещане тӀехьарча акто, кхыча дунен халкъашта юкъерча документаша. Вакъда, цхьадолча мехкашка цуна духьала дерладаь гӀулакхаш ду. Мича а мишта а леладу уж? Фуде лерхӀаш деш хӀама да из? Цу хаттарашта жоп далар дийхар АПН корреспондента филологически Ӏилмай докторгара профессоргара ЛУКИН Юргара.

— Адамле дунен тӀа яьлча дейз латташ ба идейн къовсам, — йоах Лукин Юре. — Амма цӀаккха хиннабац из къовсам вай денош мо яра. Цун бахьанаш гуш да.

Экономически политически даькъе ший байна аьттув, идеологически сфере чӀоагӀа наступлени я яь, меттаоттабе гӀерт капитализм. Ше из хӀама деш идеяш, духовни мааьхаленаш толамагӀа а эшамагӀа а яраш къовстаяра вӀаши нийсъе гӀертац из, вӀаш духьала латтача общественно - экономически политически шии системана, вахара шии образа юкъе яхь латтача хьалацина из хӀама де доагӀаш а нийса а долашехьа. Наьха уйлаши деташ шийгахьа дахара лоаттабеча къовсаме ше эшаш йоагӀаш, капитализмо юкъекхувс идеологически диверсеш, социалистически мехкашта духьала бокъонца боха «психологически тӀом» лоаттабу.

Из бакъдеш дола хӀамаш? Уж дукха да. 1981 шера ваьгуст бетта США президента Рейгана могайяр «Истина» аьнна цӀе а йолаш хинна Советски Союза духьаларча идеологически диверсей гучахьарча программа проект. Цу тӀа оттадаь декхар да, фанташа хьахьокхар кхы доллаше, дунеи халкъашта юкъера хьалаш талхара, паччахьалкхенашта юкъера кхоахами конфронтаци ирьйлара бехке яр Советски Союз йола яхача хабарех общественность тешаяр. ДӀадахача шера июнь бетта английски парламенте ше къамаьл деш, Рейгана заявлени йир социализмана духьалара «крестови поход» йолаялярах. Ӏалаьмате йоккхий ассигнованеш ю американски администраце «Америка оаз», «ПаргӀато», «ПаргӀата Европа» яхача радиостанцешна гӀолла антисоветски, антисоциалистически пропаганда яра.

Цу социализмана духьала еча Ӏалаьмате йоккхача идеологически наступленена юкъе доккха даакъа хьоаду художественни творчествана.

— ХӀаьта Малхбузехьа-м вӀалла дукха ха йоацаш тӀехьа шерра яьржа ма яцй идеологически постулатйи художественни творчествои цхьана тӀарлург ха хилярах йола концепци. КертагӀдоехор, идеологеи творчестваи декхараш цхьатарра да хилар. Масала, цу хьакъехьа дувцар боаеаш болча малхбузехьарча идеологий Э. Фишера «Искусствои цхьан дахар» (Гамбург, 1967 ш.), Анре Арвона «Марксистски эстетика» (Париж, 1970 ш.), Герберт Маркузе «Эстетически дустамаш. Марксистски эстетика критика» (Бостон, 1978 ш.), яхача книжкаш тӀа.

Ваькъда, из дерригa хинна хӀама да. Амма хӀанз буржуазни идеологаша, духхьал искусство идеологех тийша хилара мукӀарло дагӀа Ӏеш, гуччахьа кхайкаду творчества де лерхӀар антисоветизмаи антисоциалистически идеяшта пропаганда яр хилар. ХӀанзарча ханарча буржуазни культуран буржуазни философско-эстетически сакхетама парадокс бокъонца латта а латт искусство классови характер йоацаш хилар дӀахьокха гӀерташ дуккха къахьийга болча идеологаша, тахан искусствана «реидеологизаци» яра концепци хьалхарча плане оттаьль хиларах. Наьха хьакъалаштен дегаштеи воздействи еш йола ерригa средстваш — кепайоалув, кино, радио, телевидени — оарцагӀъяьхай нах Ӏехабара, капитализма хьалашкара вахер «ялсмале» хиларах уж тешабара, реальни социализмах доапараш дувцара, социалистически вахарах карикатурно дувцара.

— ДоаладукъургӀа рий хьога художественни творчествах цу гӀулакха найда лийбеш хилар хьахьокхаш денала массехи масал?

— Шу хьалха США экранаш тӀа арадаьлар «Духхьал хьона лаьрхӀа» яха фильм. Из 007 аьнна номер а йолаш хиннача къайлагӀча агентах Джеймс Бондах дола 12-гӀа кинолента да. «Акха гӀажаш», «Баьццара беретaш», «ЦӀ. шиъ кхоь...» яхаш хиннараш а санна, «паргӀатон» дуне лорадар а цивилизаци, демократи, прогресс хьалхьаьца лелар а ший гегемонистически, амбициозни уйлаш кхоачашъяра тӀехьарча 30 шера ши бӀазза совгӀа тӀема низ юкъебоалабе гӀийрта США йола яхача хабарех малхбузехьара зрителаш тешабе безаш.

Цхьаннена тӀехьа шоллагӀдар долаш хьадеш латт, американски агрессех «паргӀата дуне» лорадераш оалаш берша даьча майрали денали гойташ долча хӀамах йолча турпала эпосах санна дувцаш дола. Вьетнаме хиннача тӀемах дола фильмаш. Цу хьакъехьара масал лархӀа йиш йолаш да фальсификаце ерригача рекордел тӀехдаьнна Майкл Чимино оттадаь фильм. Кепайоазоно хоам ма барра, хӀанз доаккхаш латт аргӀанара, 15-гӀа дола антиньетнамски боевик.

Дахача шера февраль бутт болабеннача хана США президента конгрессе ювца оттайяр 1983 финансови шера тӀема гӀулакхашта йолча бюджета проект машаре дахача хана фантастически лархӀа езача сумах лаьттача бюджета проект — 263 млрд. доллар дар цо дийхар. Цу хана американски телевидене гӀолла хьахьекхар Эн-би-си яхача йоккхача коммерчески компане «Дунен кхоалагӀа тӀом» яха шии серех лаьтта 4 сахьата дола антисоветски фильм. Цу фильма де дезаш хиннар дар Советски Союзашар ядерни конфронтаци хилайза дергдоаца хӀама хиларах зритель тешавар. Цунца дувзаденна дола цецвоаккха хӀама да администраце, пропагандистски аппарата, коммерчески, антигуманни уйлаш йолча искусства деятелаша леладу гӀулакхаш селла синхронно хилийта вӀаштӀехьдалар. ХӀанз Голливуде доаккхаш латт «Горьке парк» яха керда кинофильм. Иштта аьлча я йолаш дол Мартина Круза Смита романах доаккхача цу тӀа дувцараш да «Москван тайша балхаш».

Новкъа да, амма факт я: шоай американски коллегел тӀехьабиса дагаболаш бац кхыча капиталистически мехкашкара писателаш, кинематографисташ, телевидене балхахой. Йоккха рекламин гӀар айъяр, масала, наьйлагӀа йола «плая Войне» кхоачашъеш советски танкай армада массехх саьхьт далале Европа дӀа мишта лоац дувцаш дола английски писатела Фредирик Форсайта «Дьявола альтернатива» яхача романа гонахьа. Англе дукха ха йоацаш арадаьннад Малхбоалено тӀахьожабаьча террористаша Лондонерча американски посола резиденци дӀа мишта лоац а Малхбузено ше цхьанне ядерни герз дӀадоаккхилга дӀа мишта дех а дувцаш дола «Кхераш новцар нотвол» яхаш дола фильм. Японе арадаьннад «Къулбаседенгахьарча Кхерамах» дувцаш дола шии томах латта «Моих харарбалар» яха писатела Синтаро Исихара лаьдаь роман. Романа тӀа дувц советски атомни хи кӀал гӀолла лелача лодкай флото» Японена форда тӀа блокада а оттаь, цунна мехкадаьтта тӀа кхухьа танкераш тӀа а ца дуташ мехка энергетически кризис хьоаль хиларах. Цул совгӀа шоай гӀулакхаш леладеш ба романа тӀа Москве Патрис Лулумба цӀерагӀча халкъий доттагӀала университете «кийчбаь» террористаш, профсоюзни активисташта шантаж еш бола советски посольства балхахой.

Идеологически пропагандана юкъедоаладаьд литературален кинолен совгӀа искусствах кхы тайпаш, традиционни сакъердам лоаттабераш а тӀехьа. США Информационни агентства бехктохамеча балхахочо дукха ха йоацаш заявлени йир, масала, йовраш волча джазови исполнителa Виллиса Коновера программа «американски арахьарча политика эггара низ болапара» гӀа долча герзех цаӀ да», хӀана аьлча «Голос Америки» политически передачашта наьха терам чӀоагӀа тӀаозаш хӀама да из, аьнна.

Иштта я бокъонца йола искусства «реидеологизаци».

Художественни творчествах политически гӀулакхашта, халкъашта юкъе моастагӀал, эгӀазал йолла, вӀаши низаш дайта тӀемаш дайта лаьрхӀача пропагандана, кхыча мехкий чурча гӀулакхашта юкъегӀертара пайда ийбарах хьадала цхьаькха а дикадар дац. Цу даькъе деташ маьлхара дугаш йола опыт я исторе. Из латт дунен шоллагӀа тӀом болаш вийнача 55 миллион сагах. Атомни герз наьха бе денача хьалашка уж дуккха а дуккхагӀа хила тарлу.

Виктор МИХНОВИЧ.
(АПН).

Дезала кхуврч

КАМХОЕВ Альмад

ТӀом хиннабецаре

БӀаьстий аьхна, зиза теха,
Бесак тайна латтар аьунаш,
Оапхазаршка екаш.
БӀаьха никъ баь, гаьнна аха,
ЦӀаухаш яр гӀергӀураш
Довкъаш, къовхьаш
кхайкадеш.

Элгацаш мо зама тоаяь
Беркат дена, ираз хинна
Латтар наьха фусамаш.
Асаро мо хизаша кӀайяь,
Тамаш йилла безам тайна
Куца латтар бешамаш.

Сег цецвеллая сийрдаьнна,
ГӀоза, маьрша ядар юрташ.
Наьха вахар хозлуш дар.
БӀарга ма лов сибат доьнне,
Баьццара йийрза ядар ареш,
Мапх низбенна хьожаш бар.

ЦӀийлуш латтар боьлий
гаьнаш
Йоачеи, енхан хенаш тайна
Йиlий хоза басил мо.
Доала эттар азкам денош
Сийна БӀаьсти
новкъазаръяьнна

Мапх делкъенга боалаш мо.

Дохкхий, дохкхий кенаш
хинна,
Шортта, кӀоьда мизо
теркош,
Кхачаш латтар хлаташ.
Къахьегамах догагӀоз хинна,
Маьрша, гӀоза арадаьнна,
БӀарг локхаш дар адамаш.

Догдоацаш тийшача балхах
МоастагӀаша тӀом къовбаро,
Наьха уйлаш йохайир.
Гунакьдоацаш наьна лаьттах
ЦӀера ела лохабаро
Адам тоха гӀоттадир.

Арабаьхар йикараш
Шоай вежарий,
мархӀабехкаш,
Цар майралах курал еш.
Накъбаьхар уж ноаноша,
БӀаьрга тӀадем лаьтта
божош,
Хьекха шура хьаьналъеш.

ТӀом бикъбалар,
маьлла денах
Баьде ена бийса тарьеш,

Сингала кӀура уттабеш.
Ди тахара сигаленах,
Татац даьнна лаьтта чувхош,
ДуӀан домаш гӀоттадеш.

Даьхено вьлар ший
бӀухошка,
Кхаьба лаьтта дагалуцаш,
Фашисташта тоалаш.
Лоамаше вьлар шоай
къонгашка,
Кхерадале сий це доадеш,
Майра духьалъоттадаш.

Хьийга хало, ноаной балхар,
Къиза доадь маьраш
адамащ,
ЧӀир ца лехаш дисанзар.
Мехкаш докор,
городаш йоагор,
Бехке доацаш кагий бераш,
Бекхам ца беш дисанзар.

Беркал нилде ьалзабаьнна,
ТӀема духьал лаьттарашта,
Цар сий цӀаккха дожаргдац.
Хоастам эилба човнаш
хинна,
Массаза беде хийгарашта,
Уж вай цӀаккха бицбергбац.

АРЧАКОВ Салм

Тхьовсалехьа

ДӀаьхача дийнехьа
БалхегӀа ваьлла,
Со шортта метта
хьаьтӀаьвал,
Цкъьабакъда, гӀайбагӀа
ДӀакъокхалушше,
Уйлаша сога лаьрхӀе оалі
— Саберде, сих ма ле,
БӀаргаш дӀакъоела.
Оаха хӀана хьона дувцургда,
Тахан Іе лаьттан тӀа
Деьннхача денах..
ТӀеккха цхьана Іодуэшаргда.

Вицавлар хьо сецца,
Нускал а хьоста,
ЦӀагӀера водача хена,
Наьнах бӀаргтоке,
Хоза дош аьнна
Тоа къаенна хьай нана.
ДоттагӀчоа денна дош
Іа кхоачашданзар,
Тхона из хала хет, теша.
Іе керда хадьчо
Иллецара мугӀ
Хала ба нака Іобеша.

Вехкензар хьо тахан
Унахо волча,
Цо хьога сатувсар-кхв
чӀоагӀа.
Гей, хьона, тахан Іе
Це деш дисачун,
Тхьовсале уйла е йоагӀа.
Уйлашта дош лу аз
Бехкаваьльах:
— ГӀалаташ тоадергде
кхоана!
Уйлашта пуш сенна,
ГӀалаташ тоаде
Дош лу аз, дош лу аз
шоана.

Кхалнаха дола хьехамаш

ДунхагӀча даьнъе туклоаттор-та чу а дехке шун тӀа Іоотаду тух. Бакъда, алхха дазрий чам тоабаран совгӀа, тух дунхача моттигашка гӀо деш хул кхалса-га цӀагӀа хӀама хьадеча.

* * *

Тухаца дика цӀенлу кӀалаш бола пхьегӀаш. Пелаш, бан-каш, шуташ, кадаш тухаца цӀен а дь хий кхерзача къаьре хул.

* * *

Нагахьа санна оаш ле чу кхехкаду хӀама даьга а даьла пхонах Іолетадале, тӀадоча пхон тӀа тух а тесса ха яккхийта. Цул тӀехьагӀа ай цӀенбеш аттаьӀа хургда шоана.

* * *

Баркъаьшта етта аьшк ди-кагӀа цӀенлу тухаца: кахьата листа тӀа ІотӀадехкача тухa тӀа гӀолла хьал-Іо хьекха еза мелъенна аьшк.

* * *

Ниттa а йитта ара хьалхох-каш бола хӀамаш Іай гӀоргергьац уж тух техача хила то-хе.

* * *

Гремка чу детта хий дуккха-ча хана шеллургдац, нагахьа санна ах пала Іаа теха а цох тух тохе.

* * *

ЦӀагӀа басар хьеккхаца ху-лаш бола хьаж сиха дӀаяргьа, массеха моттиге тух чу а деzка Іоаркхилгаш оеттадой.

Шоай ираз корадаьд

В АЙНАЬХА даьша шоашта везача сага ловца боахкхаш оалаш хин-над: «ЦӀена тӀехье кхуйла хьа», — аьле. Из лоархӀаш хиннай дезала ираза керттера оагӀув. ХӀаьта ца везачоа эгара чӀоагӀагӀа бовнха сар-дам а: «Тиша тӀехье кхуйла хьа», — яхаш хиннаб. Цо хьо-гойт ная даьша мел боккха лоархӀам беш хиннаб дезала, цун кховнен.

...Фашистий Германецара тӀом толампа баьннабале а, цун Іотгьам дӀабаланза, Іалаь-мате хала ха яр немций йо] Герфорт Эрная гӀалгӀай зӀам-саг Тебоев Суламбик цхьан дезале вӀашагӀхийтта 1947-гӀа шу.

Совхозе болх бешехьа, шия цера йола хьехархой ин-ститут а, яьккха юхьанцар-ча классашкарча берашта хьехаш яр Эрна Ивановна. Мехкдаьтта техникум йисте-яьккхаяле а, совхозе болх беш вар Суламбик а. Болх бешшехьа, дӀахо заочно деш маро а сесаго а.

Грознера мехкдаьтта ин-ститут йистеяьккха 1966-ча шера инженера диплом хьаэй Суламбикa. Цу хана деш «Малгобекнефть» НГДУ болх беш хьавоагӀа из. Юх-хьанца мехкдаьтта доаккха мастер хул из. Ук тӀехьар-ча итт совгӀа шера «Малго-бекнефть» НГДУ мехкдаьт-тан газен цхьоалагӀча цеха начальник ва Тебоев Суламбик.

Шийя керттера болх дика лелабарца цхьана дуккха юкъарча балха декхараш кхоачашде хьинар дӀакхоа-чаш ва коммунист С. Б. Тебоев. КПСС МагӀалбика гор-кома члeн, ше култалдеча це-ха марксизма - ленинизма лардий школа пропагандист, къоначa мехкдаьттахой хье-хамча ва из. Болх дика беши юкъарча балха хьинаре даакъа лоацаш хиларах цунна ен-най «Знак Почета» яха орде-на ленински юбилейни меда-ли.

МагӀалбикерча школе - ин-терате болх бешшехьа, заоч-но Нохч - ГӀалгӀай пачхьал-кхен университет йистебоакха Эрна Ивановнас а 1968 шера. Цул тӀехьагӀа кхы а хьинаре-гӀа болх бу цо кхуш йовгӀача тӀехьенна кхетам луш. ХӀанз пенсе я Эрна Ивановна. ХӀаь-та а бераш дукха дезаш ца-рех дӀа ца хадаш хьайоагӀа ■.

Хьаьнала къахьегарца ва-харе шоай моттиг чӀоагӀъеш, наха юкъе сий долаш хьабоа-гӀа Эрна Ивановнеи Бексолта Суламбики ТебоевгӀар, интер-национальни дезале шоаш вӀашагӀкхийттача ухх 36 ше-ра. Из шоай ираз лоархӀ цар.

Дикача дезале дика тӀехье кхув оалаш да халкъа кица. Къахьегам дукха безаш, со-циалистически обществе шоай моттиг тешшаме хьалаьца а лелае а могаш, цӀенна а ваха а пайдане йолаш, даьнен нан-нен салоІам беш дика тӀехье хьалкхийнай цар. Атта дац иштта вить воІя цхьа йоІи хьалкхеде.

Вахаре даь никъ хьалацаб эттара воккхагӀчен кхоалагӀ-чен шин воІа. Грознера мехк-даьтта институт чакх а яьккха, инженер ва воккхагӀвола Бо-рис. МагӀалбикерча бурув деттача балхий управлене БПО начальник ва къона ин-женер. Бурув деттарий кол-лективе лоархӀаш а сий деш а ва из.

Иштта Грознера мехкдаьт-та институт чакх а яьккха «Малгобекнефть» НГДУ болх беш ва кхоалагӀвола воІ Рус-лан а. Скважинаш лаьттан нӀалха тоаеча воккхагӀвола мастер ва из.

Ростовера халкъа боахкма институт толампа йистеяь-кхай шоллагӀволча воІа Сул-тана. Ростовски области пла-новикалла болх беш ва из.

Дего къоабалбаь ший наьна вахара никъ хьанийцаб йоІо Тамарас. МагӀалбикерча № 3 йолча юкъера школе англий-ски мотт хьехаш я из. Болх бешшехьа, Нальчикера Чер-ский - Балкхарой пачхьал-кхен университета кхыча мех-капнарча къамий меттий фа-культете заочно дешаш из йистебоаккхаш а из.

Ваха яхаш ва деоале эгта-ра зӀамагӀвола кӀаьнк. Вахa-ре цо малгӀа никъ хьалое-наргба ала йиш яц тахан. Цхьабакъда, тешшаме да цаІ — даьх, наьнах, боккхагӀча вежарех, йишех тара из хуле, хьаьналча къахьегама наькъа тӀа из хургволга.

— Ер дийша ваьача доьно юбилей еэъертьа азе Эрвеск. — йоах Суламбика бегаш беш. — Цу хана 50 шу доал цхьан дезале тхо вӀашагӀ-кхийтте.

«Вегаш — цӀенхой юхьи-гаш», —яхаш да вайнахьа ки-ца. КӀаь ларп йолаш ба уж бегеш. Доикха ираз да вӀаши бартболаш, наха вшаш, цар-ка безаш цхьана бахар, даь-нен наннен мутӀахьа, общест-вапа пайдане йолаш тӀехье хьалкхер.

Ираз долаш дездолда оаш «дошо цӀей»!

А. ВАСИЕВ.

СИЙЛАХЬА ГӀУЛАКХ

С О ПХЕ бера нана я. Со-на а маре а атта хин-над ала йиш яц бераш кхеда, царна кхетам бала. ХӀара бер ший оамал йолаш, цаІ воккхах тара доацаш ма хуний, тӀаккха цунга хьежжа тайп-тайпара хи-ла деза цу берий дегаалла дохка наькъаш а. Беро зӀамни-га гӀалат дола хӀама дича, из теркал ца деш дита йиш яц, ший хиннахьа дӀакхетадо деза бер дикадар а водар а къове-стаде. Оаха массаза а тхоей берашца къамьел ду, уж зӀа-мига е доикха хилараx, тхоей хинарча, хӀама дика довзаче нахаца санна. Цу тайпара къа-маьла, хьехам балара форма дикагӀа яр юташ хул берий дегашка.

Школе даха хе аьлча деиз бераш шоаш хӀама хьаде Іо-мадаьд оаха: сага гӀо доацаш урокаш е, шоаш багӀац йола, урокаш еш йоаа моттиг цӀена лелае, деша кхуьа книжкаш, кхьдола хӀамаш хоза лелада. ДӀакхетабаьб дукхача наьха къахьегамо царна дикаре мел эшар хьекхелле хилараx а из пораде дезаш хиларах а. ХӀаь-та берашта хьехарал совгӀа, хьалкадакарел совгӀа дас а на-нас а шоаш масал гойта деза. Тхоаш санна къахьегам безаш хургдолаш кхеда гӀийртад тхо бераш а. ЗӀамига доача хана деиз ненна а даьна а цӀагӀа, коа болх беча кӀеззига даь а гӀо де Іомадича бакъахьа да бераш.

Ткъаь пхиъ шу да аз хьехар-хочун болх бу. ХӀаьта сона да-им цхьатарра дийзад дерригa бераш, сей берашта яуш бола кхетам бале гӀийртай массарна а. Бешта, сога хаьттача, хье-хархочун боккъо яц са дераш, наьха дераш яхаш бераш къо-стаде. ХӀана аьлча, даьца, на-наца йоаккхар массаза хе йоахк бераш хьехархочунца а, даьша-ноаноаш кхетам ба-ьийта, бизза наз хургболаш хьайкхебайта дагаьа дӀалу уж хьехархочох тайпа. Бераша дукха дӀаьц хьехархочунгара: знанеш, Іомалу дезар, наз бо-за, цхьадоля берааш шоай оамаллоца а тара хила гӀор-тош кул везаваьнна хьехархо-чоа. Цу тайпара хьехархо ва-хара дика доттагӀа хила деим а дег чу вус.

Масала, са йоккхагӀйола йоІ Зарема дешаш хиннай кӀоарг-га хьалхьал, опыт йолча хье-хархочун Макарова Галина Ива-новнай классе, ше хьехаш йол-ча предмета, хьехархочун про-фессена йиІигий теркам тӀа-эзер, взеллийтар цо. Зарема педиститут чакх а яьккха, хье-хархочун болх беш я. ХӀанз а ший хиннача хьехархочунца дагаоел из.

Школа чакхъяьккхача бераш-та дас а нанас хьалкедаза де-зац цар деша мичахьа деха деза а балха мичахьа даха де-за. Шоаш дезача гӀулакхаца-ра безам хьекхина кул цар де-гашка цу хана, цудуьа вахара никъ, дезадена гӀулакх шоаш-ка харжийта деза царга, ши-загӀа дехийта а балхе дахийта ца а гӀерташ.

Цхьакха а да белгалдаккха дезаш. Ден нанен шоайла барт болаш, шоайла сий деш хиларга хьежча, царна бӀаре-хьенаш шоайла тӀера хила, наьха си йдаш хила гӀертарг-да бераш а. ХӀаьта из мел лоархӀаме да вайна хоза да. Къона тӀехье мотта хьалкхер сийлахьа гӀулакх да.

Н. МАЛЬСАГОВА,
Назрановерча № 4 йолча юкъерча школа хьехархо.

Форда гӀалий дезал. И. ПЛИЕВА фотоэтюд.

САЛОІАЧА САХЬАТА

ФАТА

— Папа, фата эцая сона!
— Са кІаьнк, сакаІийта сога, фата йоацаш а дукха гІар-тата да са балха тІа.
— Эцал хьай, аз хьо тхьайси-ча маре еттаргьац хьона из.

МУЗЫКИ БЕЗАМИ

Цхьана бахаш массехк шу даьлча сесаго марага аьннад:
— Цхьан хана со хІамарчуа дуккхагІа езар хьона.
— Сенах хов хьона?
— Са кулгаш хьалхеца вагІаш массехк сахьат доаллар Іа.
— Цу хана-м вай цІагІа пиа-нино ма бацар, — аьнна маре.

ЛОАЛАХОШТА

— Ай джазови музыка ла ме-гаш шича хьа, дІа санна кхьаьй Іа из?
— Цул а чІоагІагІа ла мегац сона вай лоалахой. Хьийча ха йоацаш йисай пианино лакха. О, бераш — са дегагІох.

АЗ ИЛЛИ ДОАХАЧА ХАНА...

— Мама, аз илли доахача ха-на керага хІана етт хьо?
— Аз хьона етт аьнна нала ца моттийта.

ХЬО ЙОВЗАШ...

Иллиалархо болча шиі йоІага нанас хетт:
— Миннта чакхъяьлар хьа га-стролаш?
— Дика тІаьйцар со массана-хьа а. Бакъда, цхьан городе зал яьсса яр-кх.
— Хьалха хьа концертига ла-дийгІа, хьо йовзаш йиша хург-ба цигара наь.

ИЛЛЕЦАРА БЕЗАМ

Школера чуденача кІаьнка дневникагІа хьона аьнна Іокай-нае да: арифметика — 2, эрсий мотт — 2, физкультура — 2, пени — 5. Дукха уйла ца еш тек-кара тІакхийттла да:
— Вовиийна вира, хьон-м илли доахаш а ма хиннавий!
— Ма тохалаха сона, папа, аз пеннех а шиъ яхьаргьа хьона кхоана.

— Воти, массаза хьо бахьан цӀийвала везаш кул-их со. Ер кравилаш Іоннаxьца кхы машина тӀа ма халахьа.

— Со-м вац хьу. Со укх склада заведующи ва.

— Са воІ школе ухаш ва, тІаккха цунна кхетам бала безар а ■■■

Х-Б. ИСРАИЛОВА сурташ.

«КАЗАКИЙ ЗАСТАВА»

Революце темана хетадаь да Свердловскерча кинемато-графисташа даькха «Ка-зачья застава» яха фильм.

Солодовникова Ромина сце-нарех режиссера Живолуб Виктора оттадаьча цу кино-картина дувц Советски Іаь-дал оттача хьалхарча шера-шка ГІаьнарча Малхбоалeве хиначa хІамаех.

Картина турпалаш ба Ура-лера казакаш. 1923 шу. При-уралье Іалаьмате чІоагІа ду-хьалбаьлар Советски Іаьдала моастагІий.

Ира сюжет йолча цу филь-ма керттера чулоацам — Алексейи Яковы яхача шин казака вахара кхелаш. Хьал-хадa дунен тІом болча хана уллув, е атта цхьа-на латаш бар уж, хІаь-та хІанз... шоайла духьа-ла. ХІанз уж моастагІий ба. Керда вахар бахьан латаш ва Бутов Алексей. ХІаьта къаь-нара зама дукхагІъезаш ва Яков...

«ХЬУЛАЛУШ ЛЕЛАРИЙ ■■■»

Дунен тІа дахаш мел дола прогрессивни адамле Іалаьма-те кхераш да фашизм юха-дийгъялар. Цу гІулакха лаь-ца дукха яздаьд книжкаш, даьхад документальни а худо-жественни а фильмаш. Из иштта дале а, художникашта массаза а актуальни п из те-ма. Цунах да Германски Де-мократически Республика кинодеятелаша даькха «Хьу-лалуш леларий колове къай-ле» яха керда кинолента. Цу тІа дувцар — вай хана къул-бехьен - американски мех-кашка долаш дар, дунен тІа неофашисташа деш дола зула-маш.

Адамлена тІаяркa гІерта-ча фашизма Іаьрккача морхех да са фильм, — йоах филь-ма режиссера Х. Брандта. — Адамлента дІахайта воалл со вай тоха ца лой, оарцагІа ца доале, керда тІом хьа гарга болга. Цу даькъе дукха филь-маш да. Царех цхьадараш Чилех лаьца дувцаш а до-лаш. Са а ба безам цу темах лаьца цхьаькха дин ала. Фа-шизмах лоралуш нах фе хуь-га лов сона.

ЦІи йоацаш ба кино хулаш дар хьагойташ бола мохк. Бакъда, цІи йоацача мехка из хуле а, адамлена Іалаь-мате актуальни проблемаш я цу тІа юкъараш а йоашхараш а.

Фильме даакъа лоацаш во-ла артист Глатцедер Винфрид цІи хеза вовзаш ва ГДР-е а вай мехка а. 25 кинофильме ловзаш хиннав из.

Советски экрана тІа хьа-гойташ хиннад цо даакъа лоа-цаш дола «Лаьча шу», «Те-кумзе», «Саг вер бакъдеш дІахьокха е дІаала йиш йола хІама дац». Советски Сою-за а ГДР а кинематографи-сташа цхьан даьха «Ленин-га бодача наькъа тІа», «Горо-дани шераш» яхен кхы-долен фильмаш.

«КЕРА КОРТА БОЛЧА ЙИІИГА ЙОЛА СОНАТА»

Къоначa зрителa хетадаь да Чехословакерча кинемато-графисташа даькха «Керача йиІига йола соната» яха фильм. Цу тІа дувц спортах лаьца.

Фильма керттера турпал 15 шу даьнна йиІиг. Іалаьма-те чІоагІа цхьан моттиге нгІа сатем боацаш я из йиІиг. Цхьа-дале, из я школьни фут-больни команда вратарь. Шоа-лагІдале, Іалаьмате чІоагІа музыка тІанхуш а я из. Цун безам ба пианиста хила. Петра из вІаштІехьадала а тар-лора, нагахьа санна футбол цунна йита могаре.

Иштта, яхаш - текхаш я из кера йиІиг — Петр. Ду-кха да цун вахаре дика хета-раш, кІезига дац халахета-раш а. Атта дац кера корта болча йиІига яха а лела а. Хоза ба хьалхара безам, цо а кІезига дакъац халахета-раш...

В. ■■■.

Грознерча экранаш тІа

ТАХАН ХУРГДА...

9 май

В. И. Ленина цІерагІа майда. 9.30. Коталои Денна хетадаь город Грознерча къоначa армейций парад. 20.30. Гойтареда «Массарел дезагІдар» яха художествен-ни фильм.

С. М. Кирова цІерагІа культурай салаІарен парк. Коталон Денна хетадаь паь-ха салаІар. 10.00. «Е Кота-лон Ди» яха радиоконцерт. 14.00. Массовкаш, ловзор-гаш, викторинаш. 16.00. Коталон Денна хетадаь про-свещене болхлой республи-кански Цlен берий худож-ественни самодеятельноста концерт. 18.00. МВД воин-ски даькъа вокально-инстру-ментальни ансамбла концерт. 20.00. «Лергбоацарий лето-пись» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цІерагІа культурай Дворец. Коталон Денна хетадаь паьха сала-Іар. 10.30. «Сийлахь-боккха-ча Даймехка тІем тІа Нохч-ГІалгІайчено лаьца дааьъа» яха радиобеседа. 11.00. «Уж наькъаш тха дицде йиш яц» яха радиоконцерт. 15.00. Болх беш да «Машарерча лаьтта — машаре сигале» яха кинотеатр. 18.00. Нохч-ГІалгІай пачхьалкхен фи-лармоне симфонически орке-стра концерт. 19.00. Баьцха-ра театр. Коталон Денна хе-тадаь художественни само-деятельноста концерт. 19.30. Болх беш я «ВІашагІкхе-тар» яха дискоклуб.

Н. К. Крупская цІерагІа культура Дворец. 10.00. «Цхьаккха вицьенназац, цхьаккха дицденнадац» яха берий утренник. 11.00. Ах-кашара майда. Берий худо-жественни самодеятельноста концерт. 15.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха бе-рий кинотеатр.

«Красный молот» заводa культура ЦІа. 15.30. Кота-лон Денна хетадаь художе-ственни самодеятельноста концерт.

А. М. Горький цІерагІа клуб. 14.00. Болх беш да «Сийт» яха берий кинотеатр.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

№ 4 йолча Грозненски юкъерча профессиональ-но-техническа училище 1983—1984 дешара шера дешархой деша дІачуэцаш дІахойт.

Укх профессех:

1. Мехкдаьттен газа йоаккхача скважинашта экс-плуатационни разведочни бурув тоэача бурильщи-ка гІоноа. электросварщика болх бе а ховргдолаш. Дешара ха — 1—3 шу.
2. Буровойнта гІулакх деш вола электромонтер. Дешара ха — 3 шу.
3. Электрогазосварщик. Дешара ха — 3 шу.
4. Слесарь-авторемонтник. Дешара ха — 1 — 3 шу.
5. Химически анализа лаборант (мехкарий). Дешара ха — 3 шу.
6. Топограф-геодезист. Дешара ха — 3 шу.

Училище деша дІаэц 8—10 класс чакхъяьккха кагий нахи мехкарийи, эскарера цІабаьхка бІухой.

Училище кийчъю «Грознефть» объединенена кад-раш. Деша багІача хана дешархой Іалашбу мах боа-цаш обмундированеца, кхачаца, учебникашца, об-щежитеца. Производствени практика йолча хана дешархошта шоай специальностагІа доагІача юкъар-ча алапех 33—50 процент ахча кара дІател. Учи-лище деша вагІаш яьккха ха къахьегама стажаца дІалоархІ.

Училища кхо курс чакхъяьккха а йистебовлаш дІалуш йола экзаменаш толаме дІаенна а болча кагархошта юкъера образовани акхахарах долеи про-фессегІа квалификаци енна долеи диплом дІалу.

Училище чакхъяьккхараш специальностагІа болх бе хьожабу город Грозне. Деша отта безам болча училище хьачуяу директора цІерагІа ер докумен-таш: заявлени, дийша хилара тешал, вахача моттиг-гера справка, ваь ха тІайола тешал е паспорт, 6 фотокарточка 3х4 размер йолаш. Документаш хьа-чуийду хІара денна 8 сахьат даьлча дене 16 сахьат даллалца.

Занятеш дІайолалу 1983 шера 1 сентябре.

Хьаьсарe доттагІий! Тха училище деша дуьла! Из чакхъяьккхачул тІехьагІа оаш хержача специальностагІа йоккха говзал йола болхлой хург-да шох, хІаьта юкъера образовани а хургья шун.

Училища адрес: г. Грозный, Октябрьски район, 12 участок, автобусаш № 13, 24, 25, трамвай № 5. «12 участок» яхача уж соцача кхачталца.

ТЕЛЕВИДЕНИ

9 МАЙ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — «Къоначара маршаш». Фильм-концерт.
9.15 — «ТІехьа тІадоагІарг-дола деноц бахьан долаш...». Школьникаш поэташца - фрон-товикашца вІашагІкхетар.
10.05 — «Хьалхарча даькъе — вертолеташ». Документальни фильм.
10.15 — «ГІаьнара а гаргара а майни».
11.00 — «БІаь цхьоалагІа». Телевизионни художественни фильма премьера. 1-рей, 2-гІей сереш.
13.20 — Тахан — Коталон цІей. Къамаьл доргда СССР оборона министра хьалхарча заместитела, Советски Союза маршала С. Л. Соколова.
13.35 — «ДоттагІех - новкъо-стах». Киноконцерт.
14.30 — Сийлахь -боккхача Даймехка тІема ветеранаш вІа-
14.50 — «Музыкальни киоск». шагІкхетарех йола репертаж.
15.20 — «Киноникьберий клуб».
16.20 — Мультипликационни фильмаш.
17.10 — Концерт.
17.50 — «ДагадоагІий хьона, новкъост...».
18.50 — Фашизмацарча къов-саме лингараш дикаца дагабо-ха. Тем этта минута.
19.10 — «ТІехьара чувел-хар». «ПаргІато ниссар» яхача киноэпопеяцара художествен-ни фильм.
22.20 — Коталон цІейна ле-таь поэтически передача. ДІа-кьор — Социалистически Къа-хьегама Турпал поэт М. Дудин.
21.00 — «Ха».
21.45 — «Салтий шинель ме-ха кали». Коталон цІейна хе-тадаь концерт.
23.00 — «Кораддараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — ІуйранаРа гимнасти-ка.
8.20 — П. И. Чайковски про-изведенешцара халеш дІадоа Дунен хаамьашта юкъерча кон-курса лауреата М. Плетнева. Концерт.
8.45 — «Денал дІахо а гей-тар», «Хьона тІехьа воагІа» яха Коталон цІейна хетадаь те-левизионни документальни фильмаш.
9.40 — «СССР халкъий на-деша калхараш».
10.10 — «Дуненга къоккам я камера».
11.00 — Эстрада артистий VII Еррисоюзни конкурса бух-соцаш дола концерт.
13.15 — Аз бІаь шера лето-пись. «Шу 1943-гІа».
14.10 — Сийле хийла шун, турпалаш!
14.45 — «Халкъа дагалет-тар». Документальни фильм.
15.00 — Мультипликационни фильмаш.
15.30 — «Советски Союза гІулакх деш ваІ».
16.30 — К. Симонов. «Кхы вай вІаши гургдац». «Совре-менник» яхача Московски теат-ра фильм-спектакль.
18.25 — А. Бабаджанян. ЧІондаргаи, виолончелица, фортепьяноца лаьрхІа трио.
18.50 — Фашизмацарча къов-саме лингараш дикаца дагабо-ха. Тем этта минута.
19.15 — «Патриот» (нохчий меттала).
19.40 — Цхьаккха а вицлаь-вац, цхьаккха а дицдаьдац...
20.00 — «Йийса даьгъала кийла шун, бераш!».
20.15 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
21.00 — «Ха».
21.45 — «Тревога». Телевизи-онни художественни фильм.

■■■
II ПРОГРАММА

17.00 — Кинопрограмма.
17.40 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гІал. мет.).
17.55 — СССР халкъа образо-вание отличниках Малиноа йо-ла телеочерк.
18.10 — «Нохч - ГІалгІайче гІолла».
18.30 — Халкъа депутатий Советашка (нохч. мет.).
19.00 — Х. Нурадилова цІе-ргІча драмтеатра спектакль (гІал. мет.).

II ПРОГРАММА
11 МАЙ

17.35 — «22 июнь 1941 шу» фильм 1-гІа.
18.25 — «Нохч-ГІалгІайчу гІолла».
18.45 — «Училище» (нохч. мет.).
19.15 — Киножурнал.
19.25 — «Сага законие».

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта бахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттей деношка

СФ05153. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Заказ № 2462.